

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Markusíková Nela

Rovnost a diskriminace v judikatuře Ústavního soudu

Bakalářská práce

Olomouc 2014

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Rovnost a diskriminace v judikatuře Ústavního soudu“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 25. 2. 2014

.....

Markusíková Nela

Poděkování:

Děkuji panu JUDr. Maximu Tomoszkovi, Ph.D., vedoucímu mé bakalářské práce za cenné rady a odborné vedení této práce.

Obsah

ÚVOD	6
1 Pojmy rovnost a diskriminace obecně	8
1.1 Rovnost.....	8
1.1.1 Rovnost formální	9
1.1.2 Rovnost materiální.....	10
1.1.3 Rovnost příležitostí.....	10
1.1.4 Rovnost výsledků.....	11
1.1.5 Rovnost akcesorická a neakcesorická.....	11
1.2 Diskriminace	13
1.2.1 Přímá diskriminace.....	14
1.2.2 Nepřímá diskriminace	14
1.2.3 Pozitivní diskriminace	15
2 Současná právní úprava rovnosti a zákazu diskriminace	17
2.1 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	17
2.2 Ústavní zakotvení	18
2.3 Komunitární úprava a mezinárodní právo	20
2.4 Antidiskriminační zákon.....	23
3 Judikatura Ústavního soudu ČR v oblasti diskriminace	26
3.1 Ústavní soud jako prostředek ochrany proti diskriminaci.....	26
3.2 Abstraktní kontrola ústavnosti	27
3.2.1 Pl. ÚS 22/92	27
3.2.2 Pl. ÚS 15/02	29
3.2.3 Pl. ÚS 4/95	31
3.2.4 Pl. ÚS 42/04	34
3.3 Konkrétní kontrola ústavnosti	36
3.3.1 II. ÚS 1609/08	37
3.3.2 II. ÚS 1619/08	39
3.3.3 III. ÚS 1275/10.....	41
3.3.4 Pl. ÚS 5/12	43
ZÁVĚR	47
Seznam použitých zdrojů	50
Abstrakt	53
Klíčová slova	54

Seznam použitých zkratk

ÚS – Ústavní soud

Úmluva – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

LZPS - Listina základních práv a svobod

SES – Smlouva o založení Evropského společenství

ES – Evropské společenství

EU – Evropská unie

ČR – Česká republika

ADZ – antidiskriminační zákon

o.s.ř. – občanský soudní řád

ÚVOD

Principy rovnosti a zákazu diskriminace jsou řazeny mezi základní lidská práva a svobody uznávaná řadou vnitrostátních i mezinárodních dokumentů o lidských právech. Osobně je považuji za jedny z vůbec nejvýznamnějších lidsko-právních principů, neboť jsou často velmi úzce propojeny s jinými lidskými právy a svobodami a jejich ochranou. S principy rovnosti a zákazu diskriminace se můžeme setkat jak v soukromoprávních vztazích (př. diskriminace uchazečů o zaměstnání), tak ve vztazích veřejnoprávních (př. diskriminace ustanovením právní normy). A právě vzhledem k tomu, že se s nerovností či diskriminací může setkat každý člověk v každodenním životě, mi přijde téma velice zajímavé. Ráda bych se proto o problematice porušování principu rovnosti a zákazu diskriminace dozvěděla více. Zaměřím se na problematiku z pohledu Ústavního soudu, neboť ten je nejvýznamnějším orgánem ochrany ústavnosti u nás a svou judikaturou významně dotváří české právo, ve věcech diskriminace poměrně obecné a nedostatečné.

V první části své práce bych ráda vymezila základní pojmy, tedy co rozumíme pojmy rovnost a diskriminace. S tím samozřejmě souvisí také právní teorií vytvořené dělení rovnosti a formy diskriminace. Bezesporu je tato část velice významná pro pochopení textu následujícího. Na vysvětlení základních pojmů navazuje v druhé kapitole právní zakotvení principu rovnosti a zákazu diskriminace. Nejdříve bych ráda začala právem mezinárodním, poté přešla k právu komunitárnímu, abych nakonec skončila u práva vnitrostátního. Důvodem pro zvolení této systematiky je fakt, že při vytváření předpisů práva vnitrostátního bylo jak z předpisů mezinárodních, tak komunitárních čerpáno.

Třetí kapitola je stěžejní. Celá se bude skládat z vybrané judikatury Ústavního soudu ve věcech rovnosti a diskriminace. Rozhodnutí Ústavního soudu rozdělím do dvou skupin. První skupina bude zahrnovat rozhodnutí ve věcech návrhů oprávněných osob na zrušení (přezkum ústavnosti) právního předpisu (hovoříme o abstraktní kontrole ústavnosti). Do druhé skupiny rozhodnutí zařadím stížnosti konkrétních občanů ve věcech rovnosti a diskriminace (hovoříme o konkrétní kontrole ústavnosti). Zatímco první skupina rozhodnutí nám napomůže k pochopení základních postojů a principů Ústavního soudu v dané problematice, skupina druhá nám umožní nahlédnout do skutečné praxe, do toho jak rovnost a diskriminaci řeší obecné soudy a jak se s těmito případy vypořádává Ústavní soud.

Cílem mé práce je vymezení hlavních principů, které Ústavní soud ve své judikatuře vytvořil a uplatňuje a snaha o jejich ucelenou, srozumitelnou a kvalitní interpretaci. Dále chci však svou práci zodpovědět, co obecné soudy při své rozhodovací činnosti činí špatně, že nedokážou

poskytnout ochranu rovnosti a zákazu diskriminace, aniž by k tomu bylo třeba přezkumu Ústavního soudu. Nebo také, v čem činí obecné soudy chyby, že samy svými rozhodnutími v podstatě diskriminují. Na základě odpovědí na mnou vytyčené výzkumné otázky bych pak ráda vyvodila také závěry, jak by nadále obecné soudy měly postupovat, aby při aplikaci právních norem neporušovaly zásady rovnosti a zákazu diskriminace. Představuji si, že vodítkem bude právě vytyčení dosud činěných chyb a vyvarování se jim.

Při psaní práce budu využívat primárně konkrétní rozhodnutí Ústavního soudu, k tomu mi největším pomocníkem bude internetový vyhledávač rozhodnutí Ústavního soudu NALUS. Mimo judikaturu budu samozřejmě čerpat z hojného počtu právních předpisů, a to nejen vnitrostátních. Pro úvodní teoretickou část práce využiji odbornou literaturu týkající se témat: rovnost a diskriminace, Ústavní soudnictví apod., a to jak monografie, tak odborné články.

Název mé bakalářské práce napovídá, že pro pochopení principů rovnosti a diskriminace zakotvených v rozhodnutích Ústavního soudu budu využívat především analytickou metodu. Právě analýzou mnou vybraných judikátů bude poukazovat na nejvýznamnější postoje Ústavního soudu v oblasti rovnosti a diskriminace. Především ale budu analyzovat z judikatury nejčastější pochybení strany obecných soudů ve věcech rovnosti a diskriminace, ke kterým v praxi dochází, čímž budu nalézat odpovědi na své výzkumné otázky. K tomu mi poslouží také metoda komparační, neboť právě komparací judikátů navzájem budu moci vyvodit relevantní závěry.

Analytickou metodu použiji mimo to spolu s metodou syntetickou při interpretaci základních pojmů v úvodu práce.

1 Pojmy rovnost a diskriminace obecně

1.1 Rovnost

Někdy je to jen chtíč, někdy touha po pomstě, jindy obyčejná závist. Touha srovnávat se s někým, vyrovnat se někomu, nebo něčemu však pronásleduje každého z nás v mnoha situacích všedního života od nejútlejšího věku.

Už ve čtyřech letech toužíme po té zelené bábovičce našeho kamaráda na pískovišti, protože ta naše modrá prostě není dost dobrá, v patnácti pak po tom telefonu, co dostal spolužák a my ho ještě nemáme, v pětadvaceti po tak dobrém zaměstnání, jakého dosáhl náš bývalý kolega ze studií. Nemůžeme – li toho dosáhnout, vymlouváme se na nespravedlnost.

Právo, právní normy, principy a zásady vytváří jakýsi společenský řád, formující, upravující a korigující společenské vztahy. Ať už to tak je, či není, v právu hledáme jistotu. Zatímco morální zásady, či zásady etiky mnohdy v jednání některých lidí nenalzáme a domoci se jich nemůžeme, v právních vztazích spatřujeme jistotu spravedlnosti, nebo bychom alespoň spatřovat měli. A stejně jako když nám běžný život připadá nespravedlivý a v právu spravedlnost nalzáme, tak rovnost, která v běžném životě k nalezení mnohdy není ani být nemůže, v právu hledáme.

Institut rovnosti v právu je pojmem, jehož není možné jednoznačně definovat. Jedná se o jeden z těch pojmů, které víme, co by měly představovat, ale vyslovit to jednoznačně nedokážeme. Vyjádření institutu rovnosti tak spočívá na osobní intuitivnosti. A stejně jako se s časem mění či vyvíjí společnost, vyvíjí myšlení a názory jednotlivců, stejně tak se vyvíjí a mění obsah právních zásad a institutů, tedy i institutu rovnosti.¹

Vývoj institutu rovnosti lze spatřovat v mnoha případech a různými směry. Za dob Aristotela byla rovnost žen a mužů v podstatě nepředstavitelná. Dnes je to trend. Žena dokáže být stejně fyzicky zdatná jako muž, stejně psychicky silná jako muž, žena nahradí muže v jakékoliv situaci (ačkoliv o přirozenosti zde hovořit nelze). Naopak však tam, kde kdysi rovné zacházení vyžadovali, dnes vzhledem k vývoji společnosti rezolutně odmítáme. Pro znázornění takového vývoje pak nemůžeme nalézt lepšího příkladu než je známý institut „oko za oko, zub za zub“.²

S aplikací institutu rovnosti bezpochyby souvisí jeho řádný výklad. A vzhledem k již zmíněné problematice definování tohoto pojmu, podléhá řádný výklad institutu rovnosti velmi podrobné analýze konkrétní situace, ve které se snažíme rovnosti domoci. A vzhledem k posunu

¹ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C H. Beck, 2007, s. 4 – 9.

² tamtéž...

od dob „oko za oko, zub za zub“ je třeba klást důraz na nutnost umírněného výkladu obsahu tohoto institutu. Stejně tak na umírněnost při jeho aplikaci.

1.1.1 Rovnost formální

Přestože pojem rovnosti je nesnadno definovatelný a tudíž také nesnadno kategorizovatelný, v literatuře je možno se s určitým dělením rovnosti setkat. Konkrétně existují dva základní typy rovnosti, a to rovnost formální a rovnost materiální.³

Rovnost formální je jakýmsi základním pojetím rovnosti. Spatřujeme v ní rovnost reflektující zásadu „se stejnými stejně“. Hovoříme – li o formální rovnosti, pak máme na mysli důsledné nečinění rozdílů mezi jednotlivci. Na první pohled se zdá, že nelze tomuto typu rovnosti nic vytknout, neboť chováme – li se ke dvěma stejným jednotlivcům naprosto stejně, nemůže přeci dojít k žádné nerovnosti. Na druhou stranu je však aplikace formální rovnosti velice problematická.⁴

Jednáme – li se stejnými stejně, nepochybně je princip rovnosti dodržen. První z problematických faktů je však otázka stejnosti. Není snadné nalézt dva stejné jedince. Jak rozhodneme o jejich stejnosti? A co jedinci odlišní? U těch není možno dosáhnout jejich rovnosti? Často společnost rozlišuje lidi do určitých skupin, nemůžeme však každé rozlišení shledat diskriminačním, absolutně porušujícím zásadu rovnosti.⁵

S otázkou stejnosti bych ráda spojila také otázku výběru tzv. komparátoru, tedy jakéhosi prvku, dle kterého budeme srovnávat. Otázka zní: „roven komu?“. A to nedochází pouze k situacím, kdy jsme nuceni vybrat jeden komparátor z více možností. Může nastat i situace, kdy komparátor prostě neexistuje. S kým srovnáme práva těhotné ženy? S jakými právy muže?⁶

Další problematickou otázkou je relativita tohoto institutu. Formální rovnost říká, se stejnými stejně. Nevylučuje však možnost se stejnými stejně špatně. V případě sporu ale vy, jako znevýhodněná strana, nejspíš neshledáte jako vítězství zhoršení situace zvýhodňovaného na vaši úroveň. Naopak, sledujete tím jistě opačný cíl, tedy zlepšení vaší situace. A tak při aplikaci formální rovnosti sice dojde k naplnění zásady rovnosti, nicméně není jisté, zda to vůbec bude někomu prospěšné.⁷

Na závěr bych se ráda vrátila k otázce zacházení s odlišnými. Z principu „se stejnými stejně“ logicky vyplývá princip „s odlišnými odlišně“.⁸ Jaký druh a stupeň odlišného zacházení je akceptován? Jednat se stejnými stejně není nijak složité, jednat s odlišnými tak, aby bylo dosaženo

³ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C H. Beck, 2007, s. 10.

⁴ FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007, s. 7.

⁵ Tamtéž, s. 7 – 8.

⁶ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C H. Beck, 2007, s. 13 – 14.

⁷ FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007, s. 8.

⁸ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C H. Beck, 2007, s. 11.

jejich skutečné rovnosti, to je značně složitější. Formální rovnost je zde neaplikovatelná, neboť v životě mohlo stejným zacházením dojít ke vzniku nerovnosti.

1.1.2 Rovnost materiální

Naproti rovnosti formální stojí rovnost materiální. Jednoduše řečeno se jedná o rovnost, při jejíž aplikaci dochází k posuzování okolností a ke snaze dosáhnout tak rovnosti i mezi osobami odlišnými. Nenapasujeme tedy rovnost na dvě osoby stejného pohlaví, ve stejném věku, které se nám jeví stejné, ale ve snaze dosáhnout skutečné rovnosti, zkoumáme a zohledňujeme osobní, pracovní, sociální i ekonomické poměry těchto dvou osob. Zatímco rovnost formální je v literatuře často nazývána rovnost „de iure“, rovnost materiální je nahrazována pojmem rovnost „de facto“.⁹

Hlavní rozdíl spatřujeme v cíli, kterého chceme užitím institutu rovnosti dosáhnout. Aplikace institutu formální rovnosti směřuje k dosažení rovnosti zákonné, rovnosti, jež je v životě často nereálná, neuplatnitelná. Naproti tomu aplikace institutu rovnosti materiální nám umožňuje dosáhnout rovnosti skutečné, tvořené s ohledem na okolnosti, prostředí, aplikovatelné na život s ohledem ke společenským poměrům a situaci.¹⁰

A tak, přestože se jeví rovnost formální jako institut striktně směřující k rovnému zacházení, často dochází k situaci, kdy při jeho aplikaci nedosáhneme spravedlnosti. Právě z toho důvodu je častěji využíván institut rovnosti materiální, případně bývá rovnost formální s rovností materiální propojována s cílem nalezení vhodného kompromisu.¹¹

1.1.3 Rovnost příležitostí

Institut rovnosti v sobě skrývá řadu dalších podskupin. Jednou z těchto podskupin, o které se většinou při kategorizaci rovnosti hovoří, je tzv. rovnost příležitostí, nebo také rovnost přístupu. Již ze samotného pojmu je zřejmé, k čemu tato rovnost směřuje.¹²

Existence této podskupiny vychází ze skutečnosti, že je těžké a často nemožné dosáhnout rovnosti mezi dvěma jednotlivci, jestliže si tito jednotlivci nebyli rovni hned od počátku. Nejjasnějším příkladem je snaha o dosažení rovnosti mezi dvěma jednotlivci, z nichž jeden pochází ze sociálně slabší rodiny či komunity. Ačkoliv oběma vytvoříme stejné podmínky pro dosažení cíle, již od počátku bude jedinec ze sociálně slabší rodiny svým původem znevýhodněn.¹³

⁹ Tamtéž, s. 17.

¹⁰ Tamtéž, s. 17.

¹¹ FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007, s. 10.

¹² BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 18 - 19.

¹³ FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007, s. 13.

Tím samozřejmě narážíme na neaplikovatelnost rovnosti formální, neboli absolutní, která na okolnosti a souvislosti naprosto nehledí. Rovnost materiální naopak tyto okolnosti nejen zkoumá a bere v potaz, ale především se snaží tyto okolnosti určitým způsobem modifikovat tak, aby odlišnosti mezi dvěma jednotlivci byly co nejmenší. Protože v případě, kdy se nám subjekty na počátku jeví jako stejné a jejich životní poměry určitými opatřeními dosáhnou co nejmenší odlišnosti, nemůže být dosažení rovnosti snazší.

Ať už se jedná o zvláštní vzdělávací programy, či jiná pozitivní opatření, jedná se většinou o veřejnou moc, která tato opatření činí. O jejich užitečnosti lze vést dalekosáhlé diskuze, zejména v souvislosti s náklady, které tato opatření doprovází, vynaloženými z kapes nás všech.¹⁴

1.1.4 Rovnost výsledků

Podskupinou rovnosti materiální je rovnost výsledků, která s předešlou rovností příležitostí velmi úzce souvisí. Rozdíl nelze definovat nějak konkrétně, spíše ho spatřujeme, pokusíme – li se o více úhlů pohledu na určité opatření.¹⁵

Zvláštní programy zvyšování kvalifikace můžeme chápat z pohledu budoucích možností na trhu práce jako rovnost příležitostí. Zároveň ji však z pohledu získávání vzdělání pro určitou skupinu osob můžeme chápat jako rovnost výsledků. Program zvyšování kvalifikace funguje jako prostředek pro určitou skupinu osob, jak dosáhnout takového vzdělání, kterého jiní dosáhnou prostřednictvím vzdělávání klasického. V podstatě dosáhneme rovných výsledků u dvou nestejných jedinců z odlišných poměrů prostřednictvím odlišných způsobů vzdělání.¹⁶

1.1.5 Rovnost akcesorická a neakcesorická

V judikatuře Ústavního soudu (dále jen „ÚS“) se můžeme často setkat se zásadou akcesorického charakteru rovnosti. Podstata spočívá v přesvědčení ÚS o neautonomnosti institutu rovnosti a zákazu diskriminace v právních předpisech. Dle ÚS: *„nerovnost v sociálních vztazích, má-li se dotknout základních lidských práv, musí dosáhnout intenzity, zpochybňující, alespoň v určitém směru, již samu podstatu rovnosti. Tak se zpravidla děje tehdy, je-li s porušením rovnosti spojeno i porušení jiného základního práva...zatímco totiž svoboda je obsahově dána přímo podstatou jednotlivce, vyžaduje rovnost zpravidla "mezičlánky", relaci k jiné sociální hodnotě“*.¹⁷

Takto argumentuje ÚS i v řadě jiných rozhodnutí, kde mimo jiné také konstatuje, že tento výklad, jež stanovuje, že principy rovnosti a zákazu diskriminace nejsou chráněny samy o sobě, ale pouze ve spojitosti s porušením jiného základního práva, je obvyklý i v právu mezinárodním.

¹⁴ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 18 - 19

¹⁵ Tamtéž, s. 19 – 20.

¹⁶ Tamtéž, s. 19 – 20.

¹⁷ náleží Ústavního soudu ze dne 7. června 1995, sp. zn. Pl. ÚS 4/95

Tím jistě ÚS směřuje také k čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), o kterém bude pojednáno dále.

Mnohem složitější je to však s vymezením rovnosti neakcesorické. Na rozdíl od hlediska prvního, tedy hlediska dotčení některého ze základních práv, jako nutnost vzniku rovnosti akcesorické, u rovnosti neakcesorické shledává ÚS jako hledisko vyloučení libovůle. *„Je věcí státu, aby v zájmu zabezpečení svých funkcí rozhodl, že určité skupině poskytne méně výhod než jiné. Ani zde však nesmí postupovat libovolně...“*¹⁸ Může se zdát, že kategorie neakcesorické rovnosti byla ÚS vytvořena pro případ problému s nalezením ústavně chráněného akcesorického práva.¹⁹

¹⁸ nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2003, sp. zn. Pl. ÚS 12/02, část IV

¹⁹ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 184.

1.2 Diskriminace

S těžce definovatelným pojmem rovnosti, jimž jsem se zabývala výše, bezpochyby souvisí pojem diskriminace. Ze samotného původu slova rozumíme diskriminací nějaké rozlišování, či odlišování. Ne každé odlišování však můžeme nazvat diskriminací.²⁰

Vrátíme – li se zpět k institutu rovnosti a jeho dvěma podskupinám, tak, jak jsme si je definovali, rovnost formální (de iure) směřuje k zamezení jakéhokoliv odlišování. Naproti tomu však aplikací rovnosti materiální a jejích podskupin bezpochyby k odlišování dochází. Dochází tak však k diskriminaci?

Zažitý pojem diskriminace vyvolává pocit negativnosti a právě negativnost je hlavním kritériem pro stanovení toho, které rozlišování považujeme za diskriminaci, a které ne. A stejně, jako se s časem vyvíjí naše nahlížení na institut rovnosti, vyvíjí se také naše nahlížení na to, co je, či není diskriminační.

Nejčastějšími pojmy zmiňovanými v souvislosti s diskriminací jsou pohlaví, rasa, náboženství, politická příslušnost. Ale stejně tak, jako bylo kdysi automatické, že volební právo náleží mužům a dnes by to bylo diskriminační, nevíme, kam nás vývoj, pokud jde o zamezení diskriminace, zavede. A jak se s tím popere naše právo.

„Téměř každá zákonná úprava rozlišující dvě obecné kategorie případů se někoho negativně dotýká.“²¹
Přesto nehovoříme ve všech situacích o diskriminaci. Stanovení přesného kritéria, které nám určí, co je či není diskriminační, je v podstatě nemožné. Navíc v mnoha situacích je to právo, které nerovnost zakládá, nerovně se subjekty zachází, např. stanovením odlišných výší daňových sazeb.²²

A tak se právo snaží vytvořit alespoň nějaká vodítka k tomu, jak diskriminaci určit, či jak s ní nakládat. Vytváří tak řadu vymezení toho, které rozlišování je striktně zakázané. A v případech rozlišování na základě těchto zakázaných důvodů už mají i samotné orgány jen velmi úzký prostor pro jakékoliv uvážení. Tím samozřejmě nereguluje právo jen vztahy ve společnosti, ale reguluje také činnost samotných orgánů. Ta samotná totiž může vést k diskriminaci. Ať již se jedná o diskriminaci plynoucí přímo ze zákona, kdy musí dojít ke zrušení ustanovení vzniklého pochybením legislativců, nebo o diskriminaci vzniklou nevhodnou aplikací práva.²³

²⁰ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C H. Beck, 2007, s. 38 – 40.

²¹ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C H. Beck, 2007, s. 39

²² Tamtéž

²³ Tamtéž, s. 40.

1.2.1 Přímá diskriminace

Stejně jako u institutu rovnosti, i u diskriminace často hovoříme o jejich subkategoriích. Tím nejznámějším dělením je nepochybně členění na přímou a nepřímou diskriminaci. Takovéto dělení nalezneme i v zákoně č. 198/2009 Sb., tzv. antidiskriminačním zákoně, jímž se budeme blíže zabývat v následující kapitole.

Co se týče diskriminace přímé, jedná se o klasický model diskriminace, kdy je určitá osoba vyčleněna ze skupiny osob v téže situaci, nebo je s ní zacházeno odlišně, než s osobou, či osobami v téže situaci. Podstatným znakem přímé diskriminace pak je také to, že je s vyčleněnou osobou nejen jednáno odlišně, ale toto odlišné jednání je pro osobu nepříznivé. V právu pak hovoříme o třetím kritériu, kritériu ospravedlnitelnosti. K přímé diskriminaci dochází ve chvíli, kdy určité odlišné nakládání s jedincem, které je tomuto jedinci na škodu, nelze racionálně odůvodnit, ospravedlnit.²⁴

V právní praxi pak je zapotřebí posoudit všechna tři zmíněná kritéria, chceme – li prokázat diskriminační počínání. Nejvíce spekulovanými kritérii pak je nepochybně kritérium srovnatelnosti, tedy nalezení srovnatelné skupiny, z níž byla osoba vyčleněna a kritérium ospravedlnitelnosti. Přičemž odlišení na základě „podezřelých“ kritérií jako je rasa, pohlaví, etnikum či náboženství je vzhledem k postoji společnosti k těmto vzniklým dogmatům jen stěží ospravedlnitelné.²⁵

Konkrétně však je třeba konstatovat, že naše zákonná úprava, tedy antidiskriminační zákon, kritérium ospravedlnitelnosti v ustanovení vymezujícím přímou diskriminaci pomíjí. Tímto faktem se budu blíže zabývat v podkapitole antidiskriminační zákon.²⁶

1.2.2 Nepřímá diskriminace

Nepřímá diskriminace je subkategorií komplikovanější. Problematické je především zjištění tohoto druhu diskriminace, neboť se mnohdy na první pohled vůbec jako diskriminace nejeví. I samotný Evropský soud pro lidská práva (dále jen ESLP) se dlouhou dobu kategorii nepřímé diskriminace vyhýbal.²⁷

Zakotvení nepřímé diskriminace v judikatuře ESLP nalezneme v případě D. H. a další proti České republice: „*Má – li určitá obecná politika nebo opatření nepoměrně nepřiměřený škodlivý dopad na*

²⁴ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 43.

²⁵ tamtéž

²⁶ BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 135. (§2) Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů

²⁷ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1229.

*určitou skupinu osob, nelze vyloučit možnost, že budou považovány za diskriminační, i kdyby nebyly konkrétně proti takové skupině osob zaměřeny.*²⁸

Podstatou diskriminace přímé je existence nějakého zakázaného kritéria rozlišování. Vedle toho diskriminace nepřímá se vyznačuje takovým kritériem odlišování, které se nám může zdát na první pohled neutrální. V důsledku však toto kritérium na určitou skupinu nepřiměřeně negativně dopadá.²⁹ Obecně v právní praxi se může jednat o existenci právní normy, která se, zdá se, vyvaruje jakéhokoliv rozlišování, avšak důsledkem její aplikace nastává nerovnost. Problém může vzniknout na dvojí úrovni. Buď se jedná o normu, která je zjevně vadně vytvořená, nebo dochází ke vzniku problému až v rovině aplikace normy. V takovém případě je nutné zvolit takovou interpretaci normy, která bude s principem rovnosti v souladu.³⁰

Příkladem nepřímé diskriminace může být zavedení zákazu nošení pokrývek hlavy v budově školy. Zákaz se vztahuje na všechny žáky i pedagogy stejně a nejeví se na první pohled nijak diskriminačním. Nezakazuje přeci nosit pokrývky hlavy pouze chlapcům, čímž by docházelo k nerovnému zacházení ve srovnání s dívkami. Přesto zde může k diskriminaci, nepřímé diskriminaci, dojít v případě, kdy budou školu navštěvovat také děti určitých náboženských menšin, kterým jejich náboženství neumožňuje se bez pokrývky hlavy ve společnosti pohybovat.³¹

1.2.3 Pozitivní diskriminace

Po vymezení institutů rovnosti a zákazu diskriminace se nyní dostáváme k institutu, který nám aplikaci rovnosti a zákazu diskriminace značně zkomplikuje. Zároveň však v případech kolize těchto dvou principů vytváříme prostřednictvím pozitivní diskriminace východisko.

U formální rovnosti jednáme se stejnými stejně. U rovnosti materiální zkoumáme sociální, ekonomické a jiné aspekty jednotlivců, abychom mohli jejich rovnosti dosáhnout. A právě ono počínání, kterým se snaží právo vytvořit rovnost v budoucnu a zamezit tak vzniku diskriminace, nazýváme pozitivní diskriminací. Ta je samozřejmě s rovností formální neslučitelná.

Pozitivní diskriminace je realizována prostřednictvím tzv. pozitivních opatření. Pozitivními opatřeními rozumíme prostředky, jimiž se veřejná moc snaží dosáhnout rovnosti. Prostředky, jimiž odlišujeme a zvýhodňujeme jednu skupinu, většinou určitou sociální skupinu, čímž se snažíme dosáhnout její rovnosti s ostatními v budoucnu. Ať již rovnosti příležitostí, či rovnosti výsledků. Faktem samozřejmě je, že aplikace pozitivních opatření rozhodně nemá nic společného

²⁸ rozsudek, 13. 12. 2005 č. 55762/00 a 55974/00 D.H. a další proti České republice, §175

²⁹ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1229.

³⁰ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 52 - 53.

³¹ tamtéž

s rovným zacházením. A tak se v podstatě odlišným zacházením s určitou skupinou osob (diskriminací) snažíme dosáhnout materiální rovnosti (zamezení diskriminace).³²

Co se týče mezinárodní právní úpravy, s pojmem pozitivní diskriminace se můžeme setkat v řadě významných dokumentů. V první řadě se jedná o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod. Dodatkový protokol č. 12 ve své preambuli zakotvuje: „...zásada zákazu diskriminace nebrání účastnickým státům v přijímání opatření na podporu úplné rovnosti za předpokladu, že pro tato opatření existuje objektivní a přiměřené opodstatnění“.³³ K otázce pozitivní diskriminace v souvislosti s Úmluvou se vyjádřil také ESLP, který konstatoval: „Čl. 14 EÚLP nebrání členskému státu, aby zacházel s různými skupinami různě za účelem odstranění konkrétních nerovností mezi nimi; za určitých okolností může dokonce absence pokusu napravit nerovnosti skrze odlišné zacházení vést sama o sobě k porušení tohoto článku...“.³⁴ Možnost zavedení pozitivních opatření je zakotvena také v právu komunitárním, např. ve Smlouvě o založení Evropského společenství jako možnost zavedení zvláštních opatření poskytujících výhody pro určité pohlaví pro usnadnění jejich pracovní činnosti.³⁵

Stejný postoj však nezastává např. Velká Británie, jejíž právní řád pozitivní diskriminaci v podstatě nepřipouští, což konkrétně zde souvisí s kladením důrazu Britů na formální pojetí rovnosti.³⁶ Samozřejmě můžeme vznést celou řadu argumentů směřujících pro i proti takovýmto počínům veřejné moci, které zvýhodňují jednu skupinu osob, oproti skupině jiné. Podstata spočívá v tom, zda principem rovného zacházení rozumíme vytvoření formální rovnosti tady a teď, nebo skutečné, materiální rovnosti v budoucnu.

³² BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 22 - 30.

³³ Protokol č. 12 Úmluvy o lidských právech a základních svobodách podepsaný v Římě 4. 11. 2000

³⁴ Rozhodnutí velkého senátu ESLP ze dne 6. 7. 2005, *Stec a další proti Spojenému království*, č. 65731/01 a 65900/01, §51

³⁵ Konsolidovaná znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o založení Evropského společenství. Úř. věst. C 321 E, 29. prosince 2006, čl. 141.

³⁶ FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. Praha: Multikulturální centrum Praha, 2007, s. 126.

2 Současná právní úprava rovnosti a zákazu diskriminace

2.1 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

V souvislosti se zakotvením principu rovnosti a zákazu diskriminace v mezinárodním právu je Úmluva dokumentem číslo jedna. Jedná se o text, který vznikl v rámci Rady Evropy jako její první a dosud nejvýznamnější lidskoprávní dokument.³⁷ V našem právním řádu tvoří Úmluva součást ústavního pořádku. Toto její postavení je výsledkem činnosti ÚS spojené s euronovelou ústavy, kdy byl rozšířen pojem ústavní pořádek nad rámec jeho vymezení v čl. 112 Ústavy o kategorii mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách.³⁸

Úmluva se zákazem diskriminace počítá jakožto se základním lidským právem a zakotvuje jej ve svém čl. 14: „*Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnosti nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.*“³⁹ Podstatným faktem je, že Úmluva nestanovuje princip rovnosti všech, nýbrž pouze typy rozlišování, které shledává nepřijatelnými. A stejně jako tento článek nezakotvuje obecný princip rovnosti, nejedná se ani o zakotvení zákazu veškeré diskriminace. Neboť formulace „*Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace....*“⁴⁰ omezuje aplikovatelnost čl. 14 jen v souvislosti s nějakým dalším ustanovením obsaženým v Úmluvě, případně v protokolech, jež jsou součástí. Nelze se proto dovolávat porušení zákazu diskriminace dle čl. 14, ale je vždy nutné spojit s čl. 14 jiné hmotné ustanovení Úmluvy.⁴¹ To odpovídá výše popsané akcesorické rovnosti.

Zakotvení zákazu diskriminace v čl. 14 Úmluvy je realizováno prostřednictvím výčtu zakázaných druhů rozlišování, nejen ze samotné formulace ustanovení, ale také z judikatury ESLP dovozujeme, že výčet je pouze demonstrativní. Tomu nasvědčuje také skutečnost, že samotný výčet v Úmluvě končí slovy „nebo jiné postavení“.⁴²

³⁷ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 6.

³⁸ náleží Ústavního soudu ze dne 25. června 2002, sp. zn. Pl. ÚS. 36/01, část VII. ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava, ve znění pozdějších předpisů.

³⁹ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod podepsaná v Římě dne 4. listopadu 1950, čl. 14

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1212 - 1213.

⁴² Tamtéž, s. 1217 – 1218.

Pojem diskriminace Úmluva nijak nedefinuje, proto je nutno se s tímto obrátit na rozhodnutí ESLP: „Podle ustálené judikatury Soudu se diskriminací rozumí rozdílné zacházení s osobami nacházejícími se ve srovnatelné situaci, které nemá objektivní a rozumné odůvodnění.“⁴³

V roce 2000 dochází k významné změně, pokud jde o zakotvení zákazu diskriminace v Úmluvě, neboť je sjednán protokol č. 12 k Úmluvě. Podstatnou částí protokolu je čl. 1, ačkoliv se může jevit téměř totožný s čl. 14 textu Úmluvy. Čl. 1 protokolu totiž rozšiřuje zákaz diskriminace. „Užívání každého práva přiznaného zákonem musí být zajištěno bez jakékoli diskriminace z důvodu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka a náboženství, politického či jiného smýšlení, národnostního či sociálního původu, příslušnosti k národnostní menšině, majetku, rodu či jiného postavení.“⁴⁴ Zatímco čl. 14 zakotvuje zákaz diskriminace v souvislosti s užíváním práv stanovených Úmluvou, čl. 1 protokolu č. 12 zakotvuje a rozšiřuje zákaz diskriminace na užívání kteréhokoliv práva stanoveného zákonem, tedy stanoveného vnitrostátním předpisem.⁴⁵

Změna, ke které sjednáním protokolu č. 12 došlo, je značná a přijetí tohoto protokolu se řada zemí vyhýbá. Příkladem je Spojené království, Francie, či Švýcarsko, což jsou nepochybně státy velmi významné. Česká republika protokol č. 12 podepsala, nicméně s jeho ratifikací vyčkává. Obavu některých států z této příliš zásadní změny tak nejspíš zmírní až interpretace ustanovení čl. 1 protokolu v konkrétních rozhodnutích ESLP.⁴⁶

2.2 Ústavní zakotvení

Instituty rovnosti a zákazu diskriminace bezpochyby patří mezi základní principy moderního práva vůbec, proto jsou zakotveny v našem právním řádu v celé řadě předpisů různé právní síly. Z hlediska hierarchie právních norem v našem právním systému se nejdříve zaměříme na zakotvení těchto principů v předpisech nejvyšší právní síly, tedy na ústavní úrovni.

Samotná Ústava ČR princip rovnosti a zákazu diskriminace výslovně nezakotvuje, tím hlavním dokumentem na ústavní úrovni, který tuto roli zastává je tak nepochybně Listina základních práv a svobod (dále jen LZPS). Zakotvení rovnosti a zákazu diskriminace v LZPS lze rozčlenit do dvou skupin. A to zakotvení v ustanoveních obecných a v ustanoveních speciálních, zaměřujících se na konkrétní oblasti či situace.⁴⁷

⁴³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci stížnosti č. 6268/08, ze dne 17. února 2011, *Andrle proti České republice*

⁴⁴ Protokol č. 12 Úmluvy o lidských právech a základních svobodách podepsaný v Římě 4. 11. 2000, čl. 1

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Tamtéž

⁴⁷ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 177.

Nejprve se zaměříme na zakotvení těchto principů v obecných ustanoveních. K těm bezesporu patří čl. 1 LZPS: „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech.*“⁴⁸ Zakotvení principu rovnosti v prvním článku LZPS bezesporu odráží význam, jaký je na tento princip kladen. Jedná se o obecný princip, který je využíván při výkladu práva automaticky, jedná se však také o princip, zakotvený v LZPS za účelem požadavku jeho možné konkretizace zákonnými a jinými právními předpisy.⁴⁹ LZPS je speciálním právním předpisem ústavní síly, jež zakotvuje základní lidská práva a svobody. O čl. 1 nelze hovořit jako o zakotvení práva na rovnost a domáhat se tak jeho plnění, čl. 1 sám o sobě aplikovatelný není, slouží však jako interpretační pravidlo pro výklad následujících ustanovení LZPS.⁵⁰

Rovností v důstojnosti je zakotvena rovnost lidí bez ohledu na jakékoliv jejich individuální odlišnosti, zvláštní osobitost, existenci. Rovností v právech rozumíme stejná práva pro všechny, stejný přístup k těmto právům, stejnou možnost se těchto práv domoci, ale také nemožnost odebrání určitých práv či svobod pro všechny.⁵¹

Dalším obecným ustanovením zakotvujícím problematiku rovnosti a zákazu diskriminace je pak čl. 3 odst. 1 LZPS: „*Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti ke národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.*“⁵² Toto ustanovení nejen striktně zakotvuje zákaz diskriminace, navíc však zakotvuje tzv. zakázaná kritéria odlišování, o nichž jsem se zmínila již dříve a na základě kterých k nepřijatelné diskriminaci dochází. Jedná se o výčet demonstrativní, nikoliv tedy vyčerpávající, zahrnuje však ta nejobvyklejší zakázaná kritéria odlišování, tak, jak stanovuje i mezinárodní právní úprava. Čl. 3 odst. 1 má bezpochyby velice podobný charakter jako čl. 1. Opět zde hovoříme spíše o interpretačním vodítku, než o konkrétním právu. Podstatným je ovšem také fakt, že čl. 3 odst. 1 není pouze zárukou základních lidských práv a svobod obsažených v LZPS, nýbrž garancí všech základních lidských práv zakotvených v našem právním řádu, tedy i těch plynoucích z implementovaných mezinárodních smluv.⁵³

⁴⁸ Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku ČR, vyhlášena v čísle 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, čl. 1

⁴⁹ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 601 (čl. 1 Listiny).

⁵⁰ náleží Ústavního soudu ze dne 24. října 2000, sp. zn. I. ÚS 305/2000

⁵¹ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 601 (čl. 1 Listiny).

⁵² Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku ČR, vyhlášena v čísle 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, čl. 3 odst. 1

⁵³ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. 616 - 618 (čl. 3 Listiny).

Třetím a posledním obecným ustanovením LZPS zakotvujícím princip rovnosti a zákazu diskriminace je čl. 4 odst. 3: „*Zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky.*“⁵⁴ Tento článek doplňuje článek 1 LZPS zakotvující rovnost v právech pro případy omezení základních práv a svobod tím způsobem, že případné omezení základních práv a svobod musí být činěno v souladu se zásadou rovnosti. Tedy nepřipustit diskriminaci nositele základních práv a svobod rozsáhlejšími omezeními těchto práv, než u jiných nositelů. LZPS zde stanovuje také formu, kterou je možné základní práva a svobody omezit. Formu zákonnou, tedy obecnou úpravu směřující k neurčitému okruhu adresátů.⁵⁵

Ustanovení speciálních, která zakotvují princip rovnosti a zákazu diskriminace nalezneme v LZPS celou řadu. Projdeme – li LZPS systematicky, jako první narazíme na zakotvení rovnosti v ustanoveních upravujících vlastnictví majetku, kde je garantována rovnost v obsahu a ochraně vlastnického práva. Dále můžeme vyčíst zakotvení zákazu diskriminace v čl. 24 LZPS, v souvislosti s příslušností k národnostním či etnickým menšinám a v neposlední řadě také v čl. 37 odst. 3 LZPS zakotvujícím rovnost účastníků v řízení před soudy.⁵⁶ V souvislosti s tímto článkem je nezbytné zmínit zakotvení rovnosti účastníků v řízení také v čl. 96 Ústavy.⁵⁷ Zásada rovnosti účastníků v řízeních sleduje dosažení spravedlivého průběhu i výsledku procesu, a to mimo jiné prostřednictvím zásady „rovnosti zbraní“. Tou rozumíme možnost užití stejných prostředků a zbraní při dokazování pro všechny účastníky.⁵⁸

Se zakotvením principu rovnosti a zákazu diskriminace se na ústavní úrovni setkáme v celé řadě případů, ať se jedná o zakotvení obecné, či speciální, zaměřující se na konkrétní situaci či oblast, kde zákonodárce uznal za vhodné tyto principy zdůraznit. Tím základním kamenem však můžeme shledat zejména čl. 1 LZPS (v těsném závěsu pak také čl. 3 odst. 1 LZPS), který bezpochyby prostupuje celou LZPS a v jehož souladu je nutné celý předpis vykládat. A vzhledem k významu LZPS v našem právním řádu čl. 1 zakotvující rovnost v právech a důstojnosti prostupuje celý náš právní řád.

2.3 Komunitární úprava a mezinárodní právo

Dříve, než se budu věnovat zákonné úpravě principu rovnosti a zákazu diskriminace, je nezbytné zastavit se v právu komunitárním, neboť v oblasti diskriminace hraje toto právo

⁵⁴ Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku ČR, vyhlášena v čísle 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, čl. 4 odst. 3

⁵⁵ Tamtéž, čl. 4

⁵⁶ Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku ČR, vyhlášena v čísle 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

⁵⁷ ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁸ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, s. xx (čl. 37 Listiny).

nález Ústavního soudu ze dne 31. října 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01, část VII/b

významnou roli při tvorbě právní úpravy na vnitrostátní úrovni. Princip rovnosti a zákazu diskriminace se v komunitárním právu vyskytuje nejen ve velké řadě předpisů sekundárního práva v podobě řady směrnic, ale vzhledem k jeho významu také v právu primárním, kupříkladu ve Smlouvě o založení Evropského společenství (dále jen „SES“).

Zde nalezneme již v prvních proklamačních ustanoveních, konkrétně v čl. 2, zakotvení principu rovnosti ve formě vyjádření podpory rovného zacházení pro muže a ženy. Hned v následujícím ustanovení, tedy v čl. 3 (odst. 2) je podpora rovného zacházení pro muže a ženy zdůrazněna opět, nalezneme zde však již také ustanovení obecnější, zakotvující snahu Společenství o odstranění nerovnosti. Mezi další ustanovení zakotvující princip rovnosti a zákazu diskriminace také můžeme zařadit čl. 12, který se však, stejně jako čl. 2, zaměřuje na konkrétní kritérium, na základě kterého nemůže docházet k diskriminaci, kritérium státní příslušnosti.⁵⁹

Za nejvýznamnější ustanovení SES zakotvující princip rovnosti a zákazu diskriminace považují čl. 13. V tomto článku je svěřena Radě, jakožto orgánu Evropského společenství (dále jen „ES“), pravomoc „*jednomyslně přijmout vhodná opatření ke boji proti diskriminaci na základě pohlaví, rasového nebo etnického původu, náboženského vyznání nebo světového názoru, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace*“.⁶⁰ Vedle zakotvení principu zákazu diskriminace zde tedy nalezneme také taxativní výčet „zakázaných kritérií“ pro odlišování.⁶¹

V sekundárním právu ES nalezneme celou řadu směrnic zakotvujících princip rovnosti a zákazu diskriminace. V podstatě lze říci, že sekundární právo důkladněji rozpracovává zakotvený obecný princip rovnosti a zákazu diskriminace z primárního práva do konkrétních oblastí či situací upravených směrnicemi. Vzhledem k počtu směrnic, které přímo či nepřímo na zásadu rovnosti či zákazu diskriminace narážejí, si dovoluji uvést pouze několik příkladů. Nepochybně se jedná např. o:

- směrnici Rady EU č. 2004/113/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování
- směrnici Rady č. 2000/78/ES, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání
- směrnici Rady č. 2000/43/ES, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ

⁵⁹ Konsolidovaná znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o založení Evropského společenství. Úř. věst. C 321 E, 29. prosince 2006, s. 1 – 331.

⁶⁰ Konsolidovaná znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o založení Evropského společenství. Úř. věst. C 321 E, 29. prosince 2006, s. 1 – 331, čl. 13.

⁶¹ Konsolidovaná znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o založení Evropského společenství. Úř. věst. C 321 E, 29. prosince 2006, s. 1 – 331.

- směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2006/54/ES, o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání, atd.⁶²

Nejen komunitární právo nás však zavazuje k dodržování principu rovnosti a zákazu diskriminace. Existuje celá řada dalších předpisů na úrovni mezinárodní, které Česká republika ratifikovala, je jimi vázána a nelze je tudíž opominout. I samotné komunitární právo na tyto předpisy v celé řadě svých směrnic odkazuje: „*Právo všech osob na rovnost před zákonem a ochrana před diskriminací představují všeobecné právo uznané Všeobecnou deklarací lidských práv, Úmluvou OSN o odstranění všech forem diskriminace žen, Mezinárodní úmluvou o odstranění všech forem rasové diskriminace a pakty OSN o občanských a politických právech a o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, jejichž signatáři jsou všechny členské státy.*“⁶³

Dokumenty práva primárního, stejně jako nařízení spadající do sekundárního práva EU jsou pro nás závazné již na základě členství v EU. Princip rovnosti a zákazu diskriminace je však z velké části v komunitárním právu zakotven ve formě směrnic. A právě tyto směrnice a nutnost jejich implementace do našeho právního řádu je faktor, jež značně ovlivnil podobu a formu zakotvení principu rovnosti a zákazu diskriminace na vnitrostátní, zákonné úrovni.

Zakotvení principu rovnosti a především tedy principu zákazu diskriminace na zákonné úrovni se zdálo být řadu let velkým problémem. Do roku 2008 jsme mohli zakotvení tohoto principu nalézt především v předpisech upravujících pracovněprávní vztahy, konkrétně v zákoníku práce, zákoně o zaměstnanosti a v zákoně o služebním poměru. Úpravu této problematiky obsahovala i řada předpisů jako školský či knihovnický zákon. O dostatečnosti nebo komplexnosti úpravy však nemohlo být řeči. Osobně shledávám tento stav za nepochopitelný, vzhledem k významu těchto principů v našem právním řádu, v komunitárním právu i v právu mezinárodním.⁶⁴

Roztříštěnost a nedostatečnost antidiskriminačních ustanovení byla vyřešena k 1. 9. 2009, kdy se stal účinným tzv. antidiskriminační zákon. Tento právní předpis byl nejen výsledkem dlouho pocitované nedokonalosti právní úpravy zákazu diskriminace, ale také výsledkem nátlaku stran EU směřujícímu vůči ČR ve snaze upozornit na špatnou a nedostatečnou implementaci

⁶² BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 31 – 32.

⁶³ Směrnice Rady EU 2004/113/ES ze dne 13. prosince 2004, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování. Úř. věst. L 373, 21. prosince 2004, s. 37 – 43.

⁶⁴ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 205 - 206.

směrníc sekundárního práva týkajících se této problematiky, či na nedodržování povinnosti implementace vůbec.⁶⁵

2.4 Antidiskriminační zákon

Nutnost vzniku právní úpravy, jež by zakotvila princip rovnosti a zákazu diskriminace na zákonné úrovni byla zjevná z mnoha důvodů. Skutečností, která opravdu přinutila naše zákonodárce k činu a vytvoření takového předpisu, bylo zahájení řízení vůči České republice pro porušení SES, jež učinila Evropská komise (dále jen EK). A to hned čtyřikrát. Vytýkána byla řada věcí. Buď chybná implementace směrnice, nedostatečná implementace směrnice, nebo dokonce žádná implementace. Vedle toho EK také upozornila na nedostačující definici základních pojmů, rovnosti a diskriminace. Možnost EK podat proti členskému státu v této věci žalobu k Soudnímu dvoru EU také nebyla zrovna příjemnou vyhlídkou, a tak se zákonodárci odhodlali k sepsání zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon, dále jen „ADZ“).⁶⁶

Zákon vstoupil v platnost k 23. 4. 2009 a vzhledem k tomu, že splňoval požadavky EU, které splňovat měl, mohla být zahájená řízení proti ČR zastavena. Nejedná se o zákon obsáhlý, přesto byly v pouhých 19 paragrafech splněny představy EU o dostatečném zakotvení principu rovnosti a zákazu diskriminace.⁶⁷

V §1 ADZ zákonodárce vymezuje okruhy právních vztahů, jež pod působnost zákona spadají a garantuje tak fyzickým osobám v těchto vztazích jejich právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace. Toto ustanovení tedy vymezuje věcnou působnost zákona, přičemž zdůrazňuje fakt, že byl zákon vytvořen v souladu s předpisy EU, jež jsme byli povinni implementovat. To vše samozřejmě v souladu s vnitrostátní právní úpravou rovnosti a diskriminace dle Ústavy a LZPS.⁶⁸ Tímto zákonem tak dochází ke konkretizaci pojmů rovnosti a diskriminace a k tzv. prozařovacímu efektu základních práv. Ten v podstatě funguje tím způsobem, že antidiskriminační případy řešené dle ADZ, nejsou řešeny jen normami ADZ, ale

⁶⁵ Důvodová zpráva 253/0. Vládní návrh na vydání zákona o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

⁶⁶ Důvodová zpráva 253/0. Vládní návrh na vydání zákona o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

⁶⁷ Tamtéž

⁶⁸ BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 110 - 113. (článek 1)

těž normami ústavními.⁶⁹ Dochází tak k prozařování ústavních norem skrze zákonný právní předpis.⁷⁰

Za povšimnutí stojí fakt, že zákon spojuje s právem na rovnost a zákaz diskriminace pouze fyzické osoby. Tato teorie nejspíš vychází z chápání zákazu diskriminace jakožto ochrany osobnosti, lidské důstojnosti atd. V takovém případě zde tedy pro právnické osoby není místo.⁷¹

V následujícím §2 - §5 ADZ se pak nachází výčet základních pojmů a jejich definice, pro jejichž neexistenci či nedostatečnost v právním řádu byla ČR Evropskou komisí také kritizována. §2 odst. 1 ADZ stanovuje: „Pro účely tohoto zákona se právem na rovné zacházení rozumí právo nebyť diskriminován z důvodů, které stanoví tento zákon“.⁷² A tak se princip rovnosti s principem zákazu diskriminace stávají v českém právním řádu principy totožnými. §2 odst. 1 dále omezuje aplikaci ADZ pouze na případy diskriminace z důvodů, které zákon stanovuje. Nelze tedy zákon použít v případech, kdy dojde k diskriminaci z jiného důvodu, než ADZ výslovně zakotvuje.⁷³

Následuje dělení diskriminace na přímou a nepřímou a také výčet chování, jež zákon považuje za diskriminační. Při tvorbě pojmových definic vycházel zákonodárce téměř striktně ze směrnic EU, které jsou prostřednictvím ADZ do našeho právního řádu definovány.⁷⁴

Jak jsem se zmínila již dříve při vymezování pojmu přímá diskriminace, ADZ při vymezení přímé diskriminace pomíjí možnost kritéria ospravedlnitelnosti rozlišování. Naproti tomu u diskriminace přímé je ospravedlnění legitimním cílem zakotveno. Tato koncepce vychází z práva evropského.⁷⁵

V §§6 a 7 zákonodárce vymezuje tzv. přípustné formy rozdílného zacházení, tedy okolnosti, či situace kdy rozdílné zacházení s jedinci zákon za diskriminaci nepovažuje, a to pro jednotlivá zakázaná kritéria zvlášť. Např. výjimky ze zákazu rozdílného zacházení z důvodu věku, pohlaví, výjimky ze zákazu rozdílného zacházení v zaměstnání, či při výkonu povolání, atd.

Na závěr hlavy I. ADZ obsahující ona obecná ustanovení se zákon zaměřuje na problematiku diskriminace z důvodu pohlaví v systémech sociálního zabezpečení pracovníků. Tyto §§ 8 a 9 můžeme označit za ustanovení implementující do našeho právního řádu směrnici

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ náleží Ústavního soudu ze dne 24. září 1998, sp. zn. III. ÚS 139/98

⁷¹ BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 126. (§1)

⁷² zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), §2 odst. 1.

⁷³ BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 129. (§2)

⁷⁴ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů

⁷⁵ BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Antidiskriminační zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 135. (§2)

EU o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v systémech sociálního zabezpečení pracovníků.⁷⁶

Hlava II. ADZ se skládá ze dvou paragrafů zakotvujících prostředky nositelů práva na rovné zacházení na obranu před diskriminačním zacházením. Zakotvena je zde ochrana soudní, včetně toho, jaké náhrady se může osoba diskriminací dotčená domáhat. Opomenuta není ani náhrada nemajetkové újmy způsobené diskriminačním jednáním. §11 upravuje pravomoci právnických osob zřízených k ochraně subjektů proti diskriminaci.⁷⁷ Z důvodové zprávy k ADZ vyplývá vázanost tohoto paragrafu na činnost nevládních organizací zaměřujících se na diskriminaci.⁷⁸

Velmi podstatnou částí ADZ je Hlava III., přechodná ustanovení. Zde je zakotven zákaz retroaktivity a řada změn stávajících zákonů, které nabudou účinnosti s účinností ADZ. Takovouto změnu zakotvuje např. §13 ADZ. Ten provádí požadavek EU plynoucí nejen z několika antidiskriminačních směrnic na vytvoření speciálního subjektu, orgánu či instituce pro podporu principů rovnosti a zákazu diskriminace. Tím je pověřen veřejný ochránce práv jako subjekt působící v oblasti ochrany lidských práv a svobod. Zákon také taxativně vymezuje, na kterou diskriminaci, resp. diskriminaci na základě kterých zakázaných kritérií, se působnost veřejného ochránce práv vztahuje. Tento taxativní výčet obsahuje v podstatě všechny zakázané důvody rozlišování stanovené směrnicemi EU.⁷⁹

Další změnou související s přijetím ADZ je doplnění občanského soudního řádu ve formě zakotvení přesunu důkazního břemene v řízeních, v nichž žalobce argumentuje diskriminací, na stranu žalovaného. Drobnými změnami byl dotčen mimo jiné i zákon o pojišťovnictví či zákon o pojistné smlouvě.⁸⁰

⁷⁶ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů

⁷⁷ Tamtéž

⁷⁸ Důvodová zpráva 253/0. Vládní návrh na vydání zákona o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

⁷⁹ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení...

⁸⁰ Tamtéž

3 Judikatura Ústavního soudu ČR v oblasti diskriminace

3.1 Ústavní soud jako prostředek ochrany proti diskriminaci

„Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti.“⁸¹ Princip rovnosti a zákazu diskriminace patří mezi základní práva zakotvená mimo jiné v LZPS a spadá tudíž do kategorie ústavně chráněných práv.⁸² Z toho také vyplývá pravomoc a působnost ÚS chránit princip rovnosti a zákazu diskriminace.

Kontrolu a ochranu ústavnosti provádí ÚS zpravidla dvojím způsobem, prostřednictvím kontroly abstraktní a konkrétní.⁸³ Kontrola ústavnosti norem odpovídá pravomoci ústavního soudu kontrolovat právní normy (resp. právní předpisy, či jejich jednotlivá ustanovení) z hlediska jejich ústavnosti, popřípadě protiústavní předpisy či ustanovení rušit.⁸⁴ Abstraktnost zde vyjadřuje kontrolu ústavnosti bez ohledu k praktické aplikaci oné protiústavní normy, tedy bez ohledu na to, jaké následky byly touto normou napáchány v praxi, tedy při její aplikaci.⁸⁵ Naproti tomu konkrétní kontrola ústavnosti znamená kontrolu v konkrétním, individuálním případě, prováděnou na návrh jednotlivce, který se cítí být poškozen nějakým protiústavním zásahem, či na návrh obecného soudu v souvislosti s projednávaným případem.⁸⁶

Následující část své práce bych se ráda zaměřila postupně na obě formy kontroly ústavnosti tak, jak jsou prováděny v praxi. U abstraktní kontroly se zaměřím na nejvýznamnější rozhodnutí ÚS při přezkumu právních norem z hlediska porušení principu rovnosti a zákazu diskriminace a zdůrazním základní myšlenky a postoje ÚS při ochraně tohoto principu a základní vodítka pro zákonodárce, jak princip rovnosti a zákazu diskriminace neporušovat. U kontroly konkrétní se budu zabývat rozhodnutími ve věcech stížností na porušení čl. 3 odst. 1 LZPS (porušení zákazu diskriminace), ta nejvýznamnější rozhodnutí zanalyzuji a provedu jejich detailní rozbor. Cílem analýzy těchto judikátů bude vyvození závěrů, v čem obecné soudy nejvíce chybují, že při jejich rozhodování dochází k porušení principu rovnosti a zákazu diskriminace a jak by tedy měly obecné soudy postupovat, aby k tomu nedocházelo.

⁸¹ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů, čl. 83.

⁸² Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku ČR, vyhlášena v čísle 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

⁸³ FILIP, Jan, HOLLANDER, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Zákon o ústavním soudu. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 352 (§64 zákona o ústavním soudu).

⁸⁴ Tamtéž

⁸⁵ Tamtéž

⁸⁶ Tamtéž

3.2 Abstraktní kontrola ústavnosti⁸⁷

Pravomoci ÚS jsou vymezeny v čl. 87 Ústavy, abstraktní kontrole ústavnosti zde odpovídá pravomoc zakotvená v odstavci 1 písm. a) a písmene b).⁸⁸ „*Ústavní soud rozhoduje o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem*“⁸⁹ a „*o zrušení jiných právních předpisů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem nebo zákonem*“⁹⁰. Pro vyhledání rozhodnutí ÚS, která jsou výsledkem abstraktní kontroly norem v oblasti rovnosti a diskriminace jsem využila internetový vyhledávač rozhodnutí Ústavního soudu NALUS. Po prostudování rozhodnutí jsem vybrala několik z nich, která mi připadají nejvýznamnější a zahrnu je do této části své práce. Jedná se o:

- Pl. ÚS 22/92 – Starobní důchody a relativnost rovnosti
- Pl. ÚS 15/02 – Stavovská invalidita a důchody
- Pl. ÚS 42/04 – Diskriminace mužů v důchodovém pojištění (institut povinné přihlášky)
- Pl. ÚS 4/95 – Rovnost - autorizace jako podmínka pro provozování činnosti autorizovaných architektů a inženýrů

3.2.1 Pl. ÚS 22/92 – Starobní důchody a relativnost rovnosti⁹¹

Judikát s populárním názvem starobní důchody a relativnost rovnosti pochází již z dílny Ústavního soudu ČSFR. Vznikl na základě návrhu skupiny poslanců tehdejšího Federálního shromáždění dne 8. 10. 1992.⁹² Návrh směřoval k prokázání nesouladu zákona č. 578/1991 Sb., o státním rozpočtu federace na rok 1992 a o změně daňových a některých dalších zákonů⁹³ především s čl. 1 LZPS, dále pak také s čl. 3 a 4 LZPS, čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech⁹⁴ a čl. 2 Úmluvy mezinárodní organizace práce o diskriminaci v zaměstnání a povolání⁹⁵.

⁸⁷ FILIP, Jan, HOLLANDER, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Zákon o ústavním soudu. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 352 (§64 zákona o ústavním soudu).

⁸⁸ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů, čl. 87.

⁸⁹ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů, čl. 87, odst. 1 písm. a).

⁹⁰ Tamtéž, čl. 87, odst. 1 písm. b).

⁹¹ Nález Ústavního soudu ČSFR ze dne 8. 10. 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92

⁹² Tamtéž

⁹³ Zákon č. 578/1991 Sb., o státním rozpočtu federace na rok 1992 a o změně daňových a některých dalších zákonů

⁹⁴ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

⁹⁵ Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 465/1990 Sb., o sjednání Úmluvy o diskriminaci (zaměstnání a povolání) (č. 111) a Úmluvy o ochraně pracovníků před ionizujícím zářením (č. 115)

Z pohledu LZPS poslanci tvrdí, že přijetím napadeného zákona došlo k porušení rovnosti v právech a zákazu diskriminace. Vedle toho uložením v napadeném zákoně zakotvených povinností nebyla zachována základní práva a svobody zakotvené v LZPS⁹⁶.

Skutkovými okolnostmi případu se příliš zabývat nebudu, význam judikátu spatřuji především v tezích, které ÚS ČSFR při posuzování principu rovnosti vyslovil, a které dodnes ÚS cituje v celé řadě svých rozhodnutí. Judikát Pl. ÚS 22/92 zakotvuje myšlenku relativnosti rovnosti⁹⁷. Jedná se o jednu z prvních základních myšlenek ÚS konkretizujících a vymezujících princip rovnosti. Tyto základní teze přitom vedou k chápání rovnosti tak, jak ji chápeme dnes.

ÚS vyslovil myšlenku chápání rovnosti ve dvou významech, rovnost jako princip absolutní a rovnost jako princip relativní. Princip rovnosti absolutní dle ÚS stojí v podstatě na myšlence naprosté rovnosti všech ve všech za všech okolností.⁹⁸ Zamysleme – li se nad myšlenkou absolutní rovnosti, uvědomíme si, že dosažení takové rovnosti je nejen fakticky nemožné, ale v podstatě nežádoucí. Požadovat po státu zajištění takové rovnosti by mimo jiné znamenalo popření řady jiných základních práv a svobod. V extrému si můžeme představit např. situaci, kdy uchazeči o zaměstnání v advokátní kanceláři by měli mít všichni stejnou příležitost získat zaměstnání bez ohledu na dosažené vzdělání. Pak by vyučený truhlář měl stejnou příležitost stát se advokátem, jako advokát chirurgem. Ano, jedná se o naprosto extrémní případ, ale pro pochopení myšlenky absolutní rovnosti není nevhodný, neboť samotná myšlenka absolutní rovnosti je neméně extrémní.

Naproti tomu však stojí princip rovnosti relativní. ÚS konstatuje: „*rovnost relativní, jak ji mají na mysli všechny moderní ústavy, požaduje pouze odstranění neodůvodněných rozdílů*“⁹⁹. Znamená to tedy, že samotné činění rozdílů mezi subjekty automaticky nezakládá nerovnost těchto subjektů. Nerovnost nastává v případě, kdy rozdíly činěné mezi subjekty nemají racionální zdůvodnění.¹⁰⁰

Ve věci Pl. ÚS 22/92 se jedná o zrušení zákona, kterým se sazba některých daní pro subjekty v důchodovém věku zvyšuje o více než 100%.¹⁰¹ ÚS, co se týče ukládání daní, konstatuje: „*Ani svrchovanost státu nezakládá možnost ukládání libovolných daní, třebaže by se tak stalo na základě zákona*“¹⁰². Zároveň však zdůrazňuje, že konstatování nerovnosti přichází na řadu až v případě, kdy je dotčené skupině odebráno nějaké základní právo či svoboda, nebo nemají – li tyto subjekty možnost se tohoto práva domoci.¹⁰³ Osobně si dovoluji tvrdit, že v této myšlence můžeme

⁹⁶ Nález Ústavního soudu ČSFR ze dne 8. 10. 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92

⁹⁷ Nález Ústavního soudu ČSFR ze dne 8. 10. 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92

⁹⁸ Tamtéž

⁹⁹ Tamtéž

¹⁰⁰ Tamtéž

¹⁰¹ Zákon č. 578/1991 Sb., o státním rozpočtu federace na rok 1992 a o změně daňových a některých dalších zákonů

¹⁰² Nález Ústavního soudu ČSFR ze dne 8. 10. 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92

¹⁰³ Tamtéž

spatřovat základy teze ÚS o akcesoritě rovnosti, kterou se budeme zabývat v rozhodnutí Pl. ÚS 4/95.¹⁰⁴

Výše jsem již hovořila o potřebě racionálního zdůvodnění, činíme – li mezi určitými subjekty rozdíly. Pro určení toho, které rozlišování je racionální, a které vychází z naprosté libovůle zákonodárce, slouží neuzavřený výčet takových kritérií pro rozlišování, která jsou naprosto neodůvodnitelná.¹⁰⁵ Tento výčet zahrnující kritéria jako je rasa, věk, pohlaví je součástí většiny antidiskriminačních ustanovení, včetně čl. 3 LZPS.¹⁰⁶ Ovšem, stejně jako není možné určit všechna kritéria rozlišování, která jsou přípustná, není tak možné určit všechna kritéria rozlišování, která jsou nezdůvodnitelná.

V případě zvyšování daní je třeba tedy zkoumat, zda zákonná úprava znevýhodňující osoby v důchodovém věku sleduje nějaký racionální cíl, zda je zde skutečně rozumný důvod, který by toto znevýhodňování hájil před nařčením z diskriminace. Zpravidla tak hledáme ve znevýhodňování určité skupiny veřejné blaho, či prospěch.¹⁰⁷ Nerada bych rozebírala skutkově celý náleze ÚS, proto jen na závěr konstatuji, že v tomto případě racionální důvod pro znevýhodnění důchodců nalezen nebyl.

Judikát Pl. ÚS 22/92 je skutečně velice významný a existuje obrovské množství rozhodnutí ÚS, která z argumentů výše zmíněných vychází, nebo je dotváří.

3.2.2 Pl. ÚS 15/02 – tzv. stavovská invalidita a důchody¹⁰⁸

Stejně jako u předchozího nálezu se nebudu příliš zabývat skutkovou podstatou tohoto rozhodnutí, ale zaměřím se především na argumentaci ÚS k principu rovnosti a zákazu diskriminace obecně, tedy na argumentaci ÚS, která je relevantní pro mou práci a ve které spatřuji významná vodítka pro budoucí činnost zákonodárců.

Ve zkratce bych jen uvedla, že se v daném případě jedná o návrh Krajského soudu v Brně¹⁰⁹ na zrušení §78 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění¹¹⁰ pro jeho rozpor s čl. 1 LZPS¹¹¹. Tento judikát jsem do své práce zařadila především z toho důvodu, že je ukázkou aplikace tzv. pozitivních opatření v praxi. Pozitivní opatření jsou velmi diskutovaná a názory na ně rozdílné. Postoj ÚS k aplikaci pozitivních opatření nalezneme mimo jiné právě v tomto judikátu.

¹⁰⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 7. června 1995, spis. zn. Pl. ÚS 4/95

¹⁰⁵ Nález Ústavního soudu ČSFR ze dne 8. 10. 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92

¹⁰⁶ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů, čl. 3, odst. 1

¹⁰⁷ Nález Ústavního soudu ČSFR ze dne 8. 10. 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92

¹⁰⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 01. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02

¹⁰⁹ Tamtéž

¹¹⁰ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 420/2002 Sb.

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 01. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02

Navrhovatel žádá o zrušení ustanovení zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, které poskytuje určité výhody skupině tzv. stavovských invalidních důchodců.¹¹² Mezi ně zákon řadí osoby, jež po určitou dobu vykonávaly extrémně náročnou práci, ať už fyzicky či psychicky, v extrémně těžkých podmínkách (převážně se jedná o osoby vykonávající hornické povolání).¹¹³ To je také příčinou jejich velmi nepříznivého zdravotního stavu, který jim znemožňuje vykonávat zaměstnání odpovídající jejich schopnostem a společenskému významu povolání předchozího.¹¹⁴ Na ÚS bylo tedy posoudit otázku, zda v případě zakotvení tohoto pozitivního opatření nedošlo k nerovnému zacházení vůči ostatním pojištěncům nespádajícím do skupiny tzv. stavovských důchodců.

První posuzovanou otázkou, na kterou se ÚS zaměřil, je otázka legitimního cíle. Tedy, zda tímto pozitivním opatřením zákonodárce sledoval cíl, který lze považovat za legitimní.¹¹⁵ ÚS při tom vycházel z důvodové zprávy k zákonu č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění a z vyjádření předsedy Poslanecké sněmovny a MPSV vyžádaném v průběhu řízení. Dle vyjádření: „*Důvodem takové právní úpravy jsou zvláště nepříznivé zdravotní dopady a u kategorie horníků i dopady sociální spojené s výkonem takových povolání.*“¹¹⁶ Tento cíl shledal ÚS jako legitimní.¹¹⁷

Jak můžeme pozorovat ve většině rozhodnutí ÚS ve věcech diskriminace (a ochrany jiných lidských práv), ÚS i zde aplikuje test proporcionality, tedy třístupňový test, pomocí něhož posuzuje přiměřenost zásahu do konkrétního základního práva (v našem případě zákazu diskriminace). Tři stupně testu proporcionality jsou:

- Vhodnost – zda tento zásah je vhodný (způsobilý) k dosažení cíle
- Nezbytnost – zda cíle nelze dosáhnout jinak (tak aby nebylo zasaženo do ZP)
- Přiměřenost – proporcionalita v užším smyslu (vyvažování práv).¹¹⁸

V judikátu si můžeme všimnout, že jednotlivé stupně testu proporcionality v podstatě splývají, dokonce lze konstatovat, že první dva stupně testu se v podstatě ztrácejí a ÚS přechází v podstatě přímo k posouzení 3. stupně testu, tedy proporcionality v užším smyslu.¹¹⁹ Z toho nám také vyplývá, že ÚS považuje první dva stupně za splněné, aniž by bylo nutné se k nim blíže vyjadřovat, neboť v opačném případě by k posuzování 3. stupně testu vůbec nepřikročil.

¹¹² Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 420/2002 Sb.

¹¹³ Tamtéž

¹¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 01. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02.

¹¹⁵ Tamtéž

¹¹⁶ Tamtéž, bod IV.

¹¹⁷ Tamtéž

¹¹⁸ KOSARĚ, David. Kolize základních práv v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Jurisprudence*, 2008, č. 1, s. 3.

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 01. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02.

Při posuzování přiměřenosti se ÚS zabýval především vývojem právní úpravy v oblasti důchodového pojištění.¹²⁰ Podstatným faktem je, že zvýhodnění poskytnutá zákonodárcem skupině tzv. stavovských invalidních důchodců nejsou žádnou novinkou, naopak byla zakotvena již v dřívější právní úpravě, která poskytovala pro tuto skupinu mnohem větší objem výhod.¹²¹ Z toho také vychází hlavní argumenty ÚS ve věci. ÚS konstatuje, že snaží – li se zákonodárce v nové právní úpravě zakotvit práva či oprávnění určité skupiny garantovaná právní úpravou předchozí, nejedná se o nic neobvyklého.¹²² Naopak, dle mého názoru, se jedná o žádoucí postup zákonodárce.

ÚS posuzuje otázku také z druhé strany, tedy pro případ, že by skupina tzv. stavovských důchodců o svá dosud přiznaná oprávnění přišla. Vzhledem k často nepříznivému zdravotnímu stavu těchto osob a obtížné možnosti rekvalifikace by dle ÚS byl dopad nové právní úpravy bez zakotvení privilegií pro skupinu stavovských důchodců společensky takřka likvidační.¹²³ V neposlední řadě je třeba zdůraznit argumentaci, kterou ÚS upozorňuje na možný nežádoucí účinek případného zrušení napadeného ustanovení. V případě nahodilého a neodůvodněného zrušení napadeného ustanovení by nastala situace mohla porušovat princip rovnosti a zákazu diskriminace.¹²⁴

Z výše vyjmenovaných důvodů dospěl ÚS k závěru, že napadené ustanovení (a v něm aplikované pozitivní opatření) je přiměřené k dosažení sledovaného legitimního cíle a nedošlo tudíž k porušení principu rovnosti zakotveného v čl. 1 LZPS.¹²⁵

3.2.3 Pl. ÚS 4/95 – Rovnost - autorizace jako podmínka pro provozování činnosti autorizovaných architektů a inženýrů

Na závěr podkapitoly jsem zařadila rozhodnutí ve věci návrhu prezidenta republiky na zrušení ustanovení §34 zákona České národní rady č. 360/1992 Sb., o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě, ve znění zákonů č. 164/1993 Sb. a č. 275/1994 Sb., pro rozpor s čl. 1 LZPS.¹²⁶

Obsahem návrhu je tedy posouzení souladu napadeného ustanovení s principem rovnosti.¹²⁷ Napadené ustanovení zakotvuje, že osoby, jimž bylo uděleno oprávnění k projektové činnosti, nebo osvědčení zvláštní způsobilosti ve výstavbě dle předchozí právní úpravy (dále jen

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ Tamtéž

¹²² Nález Ústavního soudu ze dne 21. 01. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02.

¹²³ Tamtéž

¹²⁴ Tamtéž

¹²⁵ Tamtéž

¹²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 7. června 1995, spis. zn. Pl. ÚS 4/95

¹²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 7. června 1995, spis. zn. Pl. ÚS 4/95

osvědčení) mohou vykonávat vybrané činnosti dle zákona č. 360/1992. Ovšem zákon č. 360/1992 zakotvuje pro získání takového osvědčení i pro samotný výkon těchto profesí mnohem přísnější požadavky. Původně zákon stanovoval tzv. přechodnou dobu pro platnost osvědčení dle předchozí právní úpravy v délce jednoho roku, aby jejich vlastníci v průběhu přechodné doby mohli vykonávat své profese a zároveň v tomto čase získali ověření dle úpravy nové. Přechodnou lhůtu zákonodárce následně zrušil, §34 však zůstal v nezměněném stavu a vlastníci osvědčení vydaného dle předchozí právní úpravy mohou vykonávat určené profese bez nutnosti splnění přísnějších požadavků stanovených v zákoně č. 360/1992.¹²⁸

Co se týče argumentace ÚS, objevuje se v tomto rozhodnutí vymezení tzv. akcesorické rovnosti (o níž jsem hovořila již v úvodu):¹²⁹ „...nerovnost v sociálních vztazích, má-li se dotknout základních lidských práv, musí dosáhnout intenzity, zpochybňující, alespoň v určitém směru, již samu podstatu rovnosti. Tak se zpravidla děje tehdy, je-li s porušením rovnosti spojeno i porušení jiného základního práva...zatímco totiž svoboda je obsahově dána přímo podstatou jednotlivce, vyžaduje rovnost zpravidla "mezičlánky", relaci k jiné sociální hodnotě.“

A právě vztah principu rovnosti k jinému základnímu právu byl hlavním důvodem, proč byl návrh zamítnut. ÚS v tomto případě neshledal, že by navrhované porušení rovnosti (§34) mělo vztah k nějakému jinému základnímu právu či svobodě. Dle ÚS zde pozorujeme posun ve vůli zákonodárce, který je naprosto obvyklý ve vyvíjející se společnosti a nelze v tom tudíž spatřovat porušení principu rovnosti. Navíc ÚS zdůraznil dočasnost každé právní úpravy a zákonodárce již v důvodové zprávě přislíbil úpravu novou.¹³⁰

Vymezení institutu akcesorické rovnosti považuji pro budoucí právní (především soudní) praxi jako velice přínosné. V čem se však s argumentací ÚS v tomto případě shodnout nemohu, že v tomto konkrétním případě nebyly splněny požadavky akcesorické rovnosti, tedy, že nebylo ve spojitosti se zásadou rovnosti porušeno jiné základní právo.

Právní úprava původní zakotvovala menší požadavky na získání osvědčení, než úprava v zákoně č. 360/1992. Pro zamezení vzniku nerovnosti stanovil zákonodárce řekněme „přechodnou dobu“. Ta měla sloužit pro vlastníky osvědčení dle předchozí úpravy jako doba pro získání osvědčení dle právní úpravy nové s tím, že než se tak stane, bude dosavadní osvědčení stále v praxi k výkonu profese postačující.¹³¹ To považuji za zcela racionální a vhodné řešení přechodu ze staré právní úpravy na novou. Vzhledem k neustálému vývoji společnosti je změna právní úpravy, změny požadavků pro získání osvědčení k řadě činností i vývoj samotné vůle

¹²⁸ Tamtéž

¹²⁹ Tamtéž

¹³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 7. června 1995, spis. zn. Pl. ÚS 4/95

¹³¹ Tamtéž

zákonodárce velmi častý a je třeba se s takovými změnami vyrovnat tak, aby nerovnost (která nutně ve větší či menší míře v takových případech hrozí) nenastala, nebo byla snížena na minimum.¹³² Přechodná doba, kterou zákonodárce zvolil je dle mého šetrným řešením jak pro skupinu držitelů osvědčení dle právní úpravy předchozí, tak pro skupinu žadatelů dle úpravy nové.

Neakceptovatelné mi však přijde následné řešení zákonodárce, který přechodnou dobu v podstatě zrušil a držitelům osvědčení dle předchozí právní úpravy přiznal status autorizovaných architektů a inženýrů, a to bez splnění podmínek, které tato nová úprava zakotvuje.¹³³ Nerovnost, kterou tímto řešením zákonodárce způsobil podle mě nelze přehlédnout.

V prvé řadě shledávám nerovnost mezi osobami, které získaly osvědčení dle právní úpravy původní (tedy splněním méně náročných požadavků) a osobami, které získaly osvědčení dle právní úpravy nové (splněním požadavků náročnějších). V tomto případě bychom snad mohli zvažovat, že se jedná o opatření nutné ve vyvíjející se společnosti, sledující určitý legitimní cíl a v závěru argumentovat tím, že ne každé nerovné zacházení lze považovat za diskriminaci.¹³⁴

Mimo to zde však vznikla nerovnost mezi těmi, kteří byli držiteli osvědčení dle zákona původního, reagovali však na požadavky nové právní úpravy a jejich splněním získali osvědčení nová a těmi, kteří novou právní úpravu ignorovali, nepřizpůsobili jí své chování a jsou tak stále jen držiteli osvědčení dle právní úpravy původní. Zákonodárce pak zrušením přechodné doby postavil tyto dvě skupiny na roveň, čímž dle mého nejenže došlo k porušení principu rovnosti tím, že bylo se skupinou osob v témže postavení zacházeno odlišně, ale také k tomu, že zákonodárce svým počínáním zvýhodnil tu skupinu osob, která se nové právní úpravě nepřizpůsobila nebo ji nerespektovala. A toto zvýhodnění nejenže zákonodárce nezdůvodnil, nýbrž dle mého ani zdůvodnitelné není, neboť obracet se v tomto případě na veřejné hodnoty by bylo scestné. A tak osobně považuji jednání zákonodárce v tomto případě za zcela libovolní a tudíž neomluvitelné. Došlo tak nejen k porušení principu rovnosti ale také k narušení víry občana v nutnost respektování zákonů a závaznost zákonů po všechny.¹³⁵

Konečně k akcesoritě principu rovnosti: V posuzovaném případě lze bezesporu konstatovat porušení principu rovnosti v souvislosti s právem na podnikání či svobodnou volbu povolání dle čl. 26 odst. 1 LZPS.¹³⁶

¹³² Tamtéž

¹³³ Tamtéž

¹³⁴ Tamtéž

¹³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 7. června 1995, spis. zn. Pl. ÚS 4/95

¹³⁶ Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku ČR, vyhlášena v čísle 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, čl. 26 odst. 1.

3.2.4 Pl. ÚS 42/04 – Diskriminace mužů v důchodovém pojištění (institut povinné přihlášky)¹³⁷

Za další významné rozhodnutí v souvislosti s principem rovnosti a zákazu diskriminace považují judikát ve věci návrhu Nejvyššího správního soudu¹³⁸ na zrušení ustanovení § 5 odst. 3 věty druhé a třetí zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění¹³⁹ a ustanovení § 6 odst. 4 písm. a) bodu 11 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení¹⁴⁰. Věcně a jasně, jedná se o návrh na zrušení těch ustanovení, která zakotvují povinnost podání přihlášky pro účast na důchodovém pojištění pro muže ve lhůtě do dvou let od skončení péče o dítě.¹⁴¹

Při posuzování věci ÚS v odůvodnění využívá argumenty, které vyslovil v řadě svých předchozích rozhodnutí. Jedná se především o základní stanoviska, názory a teze, které ÚS konstatoval ve věcech rovnosti a zákazu diskriminace, s většinou z nich jsme se setkali v rozhodnutích, které jsem analyzovala výše. Tedy, ÚS odmítá abstraktní pojetí principu rovnosti a považuje rovnost za kategorii relativní¹⁴² (viz výše Pl. ÚS 22/92), konstatuje akcesorickou povahu rovnosti, tedy porušení principu rovnosti v souvislosti s porušením jiného ZP¹⁴³ (viz výše Pl. ÚS 4/95), odmítá neměnnost principu rovnosti a zdůrazňuje vývoj principu ve spojení s vývojem společnosti¹⁴⁴ (viz výše Pl. ÚS 15/02). Po zdůraznění těchto základních principů pak ÚS posuzoval legitimitu zásahu (tedy zda tento zásah do ZP sleduje nějaký legitimní cíl), v souvislosti s tím také konstatoval¹⁴⁵: „*Opatření omezující základní práva a svobody nesmějí svými negativními důsledky přesáhnout klady, které představuje veřejný zájem na těchto opatřeních.*“¹⁴⁶

MPSV se v dané věci brání ochranou veřejného zájmu, pod kterou dle něj patří také účelné hospodaření s finančními prostředky.¹⁴⁷ Účelné hospodaření s finančními prostředky jistě ve veřejném zájmu je, nedosahuje však dle mého názoru zdaleka takové tendence, aby mohlo potlačit princip rovnosti a zákazu diskriminace. ÚS především zdůrazňuje, že ačkoliv sám ve své předchozí judikatuře zakotvil, že k omezení ZP může dojít i v případě kolize s veřejným statkem, či zájmem, podstatou je zde maxima¹⁴⁸: „*Základní právo či svobodu lze omezit pouze v případě mimořádně*

¹³⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04.

¹³⁸ Tamtéž

¹³⁹ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 24/2006 Sb.

¹⁴⁰ Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění zákona č. 152/2007 Sb.

¹⁴¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04.

¹⁴² Nález Ústavního soudu ČSFR ze dne 8. 10. 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92

¹⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 7. června 1995, spis. zn. Pl. ÚS 4/95

¹⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 01. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02.

¹⁴⁵ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04.

¹⁴⁶ Tamtéž, bod V., č. 27.

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04.

¹⁴⁸ Tamtéž

*silného a rúdné odúvodneného verejného zájmu, pri peúlivém šetření podstaty a smyslu omezeného základního práva.*¹⁴⁹

U testu proporcionality se ÚS zabýval otázkou vhodnosti a potřeby zásahu.¹⁵⁰ K proporcionalitě v užším smyslu se ÚS nevyjadřoval, neboť nebyla splněna ani podmínka potřeby zásahu.¹⁵¹ Existuje totiž celá řada jiných, vhodných prostředků k dosažení cíle, kterými k zásahu do ZP vůbec nemusí dojít. Orgány veřejné moci mají k dispozici celou řadu jiných prostředků, které umožňují získat potřebné informace, zejména již existující databáze.¹⁵² Pak se již nejedná o ochranu účelnosti vynakládání finančních prostředků, nýbrž pouze o neochotu a nesoučinnost orgánů veřejné moci a pohodlnost, která vyvolává diskriminaci.

ÚS tedy konstatoval porušení principu rovnosti ve vztahu k právu na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří, respektive konstatoval diskriminaci na základě pohlaví ve vztahu k tomuto ústavně zaručenému právu.¹⁵³ Tato diskriminace navíc může u mužů ve svém důsledku způsobit i úplné odnětí práva účastnit se pojištění kvůli nesplnění povinnosti podání přihlášky.¹⁵⁴ Také proto je zakotvení povinnosti podání přihlášky u mužů ustanovením diskriminačním, respektive protiústavním.

Nakonec bych ráda poznamenala, že ÚS v tomto judikátu odkazuje na judikaturu ESLP i jiné Mezinárodní dokumenty a jeho argumenty a teze právě z těchto pramenů vycházejí. Odsud pochází také členění rovnosti na formální a substantivní.¹⁵⁵ Za formální rovnost se považuje „*rovné zacházení s formálně rovnými subjekty ve formálně stejných případech*“¹⁵⁶. Rovností substantivní rozumíme „*formálně nerovné zacházení s fakticky nerovnými subjekty, jež má kompenzovat právě tuto faktickou nerovnost a napomoci tak nastolení skutečné rovnosti mezi nimi*“¹⁵⁷. Kategorie substantivní rovnosti má u nás označení „*pozitivní diskriminace*“¹⁵⁸.

Dle názoru ÚS je v oblasti sociálních či kulturních práv prostor pro aplikaci pozitivních opatření poměrně široký ve srovnání s oblastí práv politických či občanských.¹⁵⁹ Podstata aplikace těchto pozitivních opatření (určitých privilegií) spočívá v:

- zvýhodňující postup sleduje legitimní cíl

¹⁴⁹ Tamtéž, bod V., č. 29.

¹⁵⁰ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04.

¹⁵¹ Tamtéž

¹⁵² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04.

¹⁵³ Tamtéž

¹⁵⁴ Tamtéž

¹⁵⁵ Tamtéž

¹⁵⁶ Tamtéž, bod V., č. 26.

¹⁵⁷ Tamtéž, bod V., č. 26.

¹⁵⁸ Tamtéž

¹⁵⁹ Tamtéž

- Hovoříme o tzv. objektivních a rozumných důvodech (reasonable and objective criteria)
- mezi legitimním cílem a zásahem existuje vztah přiměřenosti.¹⁶⁰

Jak můžeme vidět, právě podle těchto tezí ÚS při posuzování ústavnosti napadeného ustanovení postupoval. Můžeme zde pozorovat, jak ÚS využívá dokumenty a judikáty evropského či mezinárodního práva.

3.3 Konkrétní kontrola ústavnosti¹⁶¹

Pravomoc ÚS provádět konkrétní kontrolu ústavnosti je zakotvena v čl. 87 odst. 1, písm. d) Ústavy: „*Ústavní soud rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod.*“¹⁶² Po prostudování všech rozhodnutí ve věcech stížností v oblasti rovnosti a diskriminace dostupných v internetovém vyhledávači NALUS jsem zvolila následující 4 judikáty, které jsou zdaleka nejreprezentativnější, a budu provádět v této podkapitole jejich analýzu.

- II. ÚS 1609/08 – K diskriminaci z důvodu věku při ukončení pracovního poměru z organizačních důvodů
- II. ÚS 1619/08 – Osvobození od poplatku z hlediska kritéria rovnosti
- III. ÚS 1275/10 – Promlčení nemajetkové újmy
- Pl. ÚS 5/12 – Slovenské důchody XVII

Judikatura ve věcech stížností v oblasti rovnosti a diskriminace je samozřejmě rozsáhlejší, nikoliv však příliš kvalitní, či lépe řečeno reprezentativní. Prostudovala jsem všechna rozhodnutí ÚS ve věcech stížností na porušení principu rovnosti a zákazu diskriminace zakotveném v čl. 3 odst. 1 LZPS, dostupná na vyhledávači NALUS, čímž jsem získala celkový přehled. Na analýze výše vybraných judikátů chci poukázat na nejčastější pochybení, kterými dochází k diskriminaci, rozebrat je, nalézt příčiny a vyvodit z toho vodítka, která by měla dopomoci budoucí soudní praxi tzv. nediskriminovat.

¹⁶⁰ Tamtéž

¹⁶¹ FILIP, Jan, HOLLANDER, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Zákon o ústavním soudu. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 352 (§64 zákona o ústavním soudu).

¹⁶² Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů, čl. 87, odst. 1 písm. d).

3.3.1 II. ÚS 1609/08 – K diskriminaci z důvodu věku při ukončení pracovního poměru z organizačních důvodů¹⁶³

Prvním rozhodnutím, kterým se budu zabývat v rámci konkrétní kontroly ústavnosti ve věcech rovnosti a zákazu diskriminace, je judikát o stížnosti proti rozhodnutím obecných soudů ve věci diskriminace při ukončení pracovního poměru. Stěžovatel se zde domáhá ochrany svého základního práva nebýt diskriminován, k čemuž údajně došlo jeho propuštěním z funkce na Úřadu vlády ČR z důvodu organizačních změn, pro které se stěžovatel stal nadbytečným. Výpověď z organizačních důvodů byla stěžovateli dána s odkazem na ustanovení zákoníku práce, který propuštění pro nadbytečnost z důvodu organizačních změn připouští. Stěžovatel však napadá rozhodnutí obecných soudů, které neshledaly jeho propuštění diskriminačním, neboť tvrdí, že se pro Úřad vlády ČR nestal nadbytečným z důvodu organizačních změn, ale ve skutečnosti jeho funkce stále na Úřadu vlády existuje, jen pod jiným názvem.¹⁶⁴

Stěžovatel se tak domnívá, že skutečným důvodem jeho výpovědi nejsou změny organizační, ale spíše personální, které spočívaly v obměně stávajících zaměstnanců zaměstnanci novými, mladšími, což dle jeho názoru souvisí také se jmenováním nového místopředsedy vlády. To dokládá statistickými údaji, ze kterých vyplývá, že bylo z úseku nově jmenovaného místopředsedy vlády propuštěno cca 80% zaměstnanců starších 50 let (mezi nimi i stěžovatel). Na jejich místo pak bylo přijato 93% zaměstnanců mladších 28 let. Mimo to stěžovatel zdůrazňuje, že byl nadále kvalifikačně schopen vykonávat svou, či obdobnou funkci.¹⁶⁵

ÚS se mimo otázku diskriminace musel zabývat také otázkou procesní, tedy zda v průběhu řízení před obecnými soudy nedošlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces.¹⁶⁶ Konkrétně se ÚS zabýval aplikací §133a o. s. ř.¹⁶⁷ Ten zakotvuje postup soudu při posuzování otázek diskriminace aplikovatelný dle ÚS na náš případ. V první řadě zakotvuje povinnost žalobce (stěžovatele) prokázat, že s ním bylo zacházeno znevýhodňujícím způsobem a tvrzení, že bylo toto jednání motivováno zakázaným (diskriminačním) důvodem, což žalobce prokazovat nemusí.¹⁶⁸ Je – li toto splněno, pak soud vychází nadále z domněnky, že zde došlo k znevýhodňujícímu zacházení a je úkolem žalované strany prokázat opak (hovoříme o důkazu opaku).¹⁶⁹

¹⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2006, sp. zn. II. ÚS 1609/08.

¹⁶⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2006, sp. zn. II. ÚS 1609/08.

¹⁶⁵ Tamtéž

¹⁶⁶ Tamtéž

¹⁶⁷ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 112/2006 Sb., č. 135/2006 Sb., 264/2006 Sb. a č. 308/2006 Sb., §133a.

¹⁶⁸ Tamtéž

¹⁶⁹ Tamtéž

V našem případě bylo splněno předpokládané chování žalujícího. Ten tvrdil diskriminační jednání, které doložil výše zmíněnými statistickými údaji a tvrzením, že organizačními změnami nedošlo k zániku jeho funkce, nýbrž pouze k jejímu přejmenování. Tvrdil také, že k tomuto znevýhodňujícímu jednání došlo z důvodu věku. Žalovaný se s důkazem opaku vypořádal tím způsobem, že tvrdil nedostatek kvalifikace žalobce pro setrvání ve funkci na úseku Úřadu vlády ČR. A také tvrzením, že organizační změny měly dopad rovnoměrný na všechny věkové kategorie.¹⁷⁰

Na rozdíl od obecných soudů se ÚS s tímto důkazem jako s důkazem dostatečným nespokojil.¹⁷¹ Tvrzení o rovnoměrném dopadu organizačních změn na všechny věkové kategorie je vzhledem ke statistickým údajům poskytnutým žalobcem (stěžovatelem) dle mého zbytečné. Fakta plynoucí ze statistických údajů nelze vyvrátit tvrzením, že tomu tak zkrátka není. Navíc prokazovat tuto rovnoměrnost v rámci celého Úřadu vlády ČR, když došlo k organizačním změnám pouze či převážně na úseku, kde pracoval stěžovatel, je také zcestné. Konstatování nedostatečné kvalifikace stěžovatele bez skutečného důkazu o tom, že stěžovatel nemůže vykonávat vzhledem ke své kvalifikaci žádnou z nově vytvořených funkcí, také ÚS nepovažuje za dostačující důkaz opaku.¹⁷² Proto také ÚS zhodnotil postup obecných soudů ve věci dokazování diskriminace jako nedostačující.¹⁷³ Nebo také zhodnotil důkaz opaku žalované strany za nedostačující, z čehož měly obecné soudy buďto vyvodit diskriminační jednání žalující strany, nebo provést další dokazování, které by se zaměřilo na skutečnou podobu organizační změny, na náplň nově vytvořených pozic a na to, zda opravdu kvalifikace stěžovatele nepostačuje k výkonu žádné z těchto pozic.¹⁷⁴

Dokazování diskriminačního jednání zaměstnavatele je dle mého názoru velice obtížné, neboť je – li zaměstnavatel motivován při ukončování pracovního poměru zaměstnance zakázaným kritériem odlišování (věkem, rasou, etnikem), má velkou řadu možností, jak toto své jednání zastříti. Proto je v pracovněprávních věcech velký problém diskriminaci prokázat a dokazování obecných soudů zde musí být skutečně důkladné a pečlivé, aby mohla být odhalena i ta diskriminace, která byla důsledně zakryta. Možnosti propuštěného zaměstnance při dokazování jsou velmi omezené, samotné prokázání znevýhodňujícího zacházení je velmi obtížné. Nejspíš proto je na straně diskriminovaného domněnka, že toto znevýhodňující chování je motivováno zakázaným kritériem, neboť prokazování tohoto motivu by bylo v podstatě nemožné.

¹⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2006, sp. zn. II. ÚS 1609/08.

¹⁷¹ Tamtéž

¹⁷² Tamtéž

¹⁷³ Tamtéž

¹⁷⁴ Tamtéž

Naopak zaměstnavatel má podle mě celou řadu možností, jak prokázat opak. Jedná – li se o organizační změny, které nejdou motivovány diskriminačními důvody, pak je zaměstnavatel jistě schopen doložit, jaký jiný důvod k organizačním změnám má, co ho k vytvoření nových pozic motivuje a co tímto svým jednáním sleduje. Takto rozsáhlé organizační a s nimi související personální změny zaměstnavatel neprovádí z nějakého rozmaru či náhlého nepodstatného popudu, nýbrž jistě z promyšleného a pádného důvodu. Takovýto důvod pak jistě není problém prokázat a diskriminaci tím vyloučit. To se v našem případě nestalo.

ÚS proto konstatoval mimo porušení zákazu diskriminace v pracovněprávních vztazích také porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces, ke kterému došlo nedostatečným provedením důkazů obecnými soudy. Pro určení porušení zákazu diskriminace ÚS považuje dostačující statistické a jiné důkazy předložené stěžovatelem a naopak nedostatečné protidůkazy předložené žalovaným před obecným soudem.¹⁷⁵

3.3.2 II. ÚS 1619/08 – Osvobození od poplatku z hlediska kritéria rovnosti¹⁷⁶

Judikát se týká stížnosti proti rozhodnutím obecných soudů, kterými bylo údajně zasaženo do stěžovatelčina práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 LZPS¹⁷⁷ a práva vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 LZPS¹⁷⁸. Stěžovatelka se před obecnými soudy domáhala osvobození od soudních poplatků ve výši 963 360 Kč, hájila se přitom tím, že není schopná soudní poplatky vzhledem ke své tíživé finanční situaci zaplatit.¹⁷⁹ Obecné soudy finanční situaci stěžovatelky nijak nehodnotily, přesto jí byl návrh na osvobození od soudních poplatků zamítnut s tím, že stěžovatelka nemá na osvobození nárok, neboť je subjektem podnikatelským.¹⁸⁰

ÚS se tedy musel vypořádat s řádným výkladem ustanovení §138 odst. 1 o.s.ř. a s otázkou, zda odmítnutí návrhu na osvobození od soudních poplatků bylo ústavně konformní a zda přitom obecné soudy nezasáhly do základních lidských práv stěžovatelky. Posouzením věci ÚS dospěl k závěru, že čl. 36 odst. 1 i čl. 11 odst. 1 LZPS porušeny byly, s porušením těchto práv byl porušen i zákaz diskriminace zakotvený v čl. 3 odst. 1 LZPS.¹⁸¹ Diskriminační jednání obecných soudů spatřuje ÚS v tomto:

¹⁷⁵ Tamtéž

¹⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 2. října 2008, sp. zn. II. ÚS 1619/08.

¹⁷⁷ Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku ČR, vyhlášena v čísle 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, čl. 36 odst. 1.

¹⁷⁸ Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku ČR, vyhlášena v čísle 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, čl. 11 odst. 1.

¹⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 2. října 2008, sp. zn. II. ÚS 1619/08.

¹⁸⁰ Tamtéž

¹⁸¹ Tamtéž

§138 odst. 1 o.s.ř. zakotvuje pravomoc předsedy senátu osvobodit účastníka řízení od soudních poplatků, pouze však jsou – li k tomu dány důvody.¹⁸² Tuto pravomoc však nelze vykládat tak, že je na vůli předsedy senátu (soudce), zda osobu od těchto poplatků osvobodí či nikoliv.¹⁸³ V první řadě o. s. ř. stanovuje kritéria, dle kterých se soudce musí řídit, v druhé řadě je stejně jako u všech ostatních soudních rozhodnutí třeba dbát na to, aby rozhodnutí bylo prosto jakékoliv libovůle ze strany soudu a byla tak chráněna všechna základní lidská práva jednotlivců.¹⁸⁴

ÚS se tedy zaměřil na odůvodnění rozhodnutí obecných soudů a na to, co vlastně obecné soudy posuzovaly. Z obou rozhodnutí obecných soudů, které stěžovatelka napadá, v podstatě vyplývá, že důvodem pro nepřiznání soudního poplatku byl fakt, že stěžovatelka je podnikatelským subjektem.¹⁸⁵ ÚS však nedospěl žádným ústavněkonformním výkladem k závěru, že by se §138 odst. 1 o.s.ř. nevztahoval na podnikatelské subjekty.

Osvobozením od soudních poplatků rozumím snahu umožnit přístup k soudům (jako orgánu ochrany práv) všem, kterým by bez osvobození finanční situace neumožňovala bránit se u soudu. Zkrátka těm, kteří na to, soudit se, nemají. Ani z dikce ustanovení, ani z komentářové literatury k o.s.ř. však nevyplývá, že by se toto právo mimo jiné dotvářející právo na spravedlivý proces zakotvené v LZPS nevztahovalo na podnikatelské subjekty. Obecné soudy si tak zdá se, vyložily ustanovení o. s. ř. po svém a to zcela libovolně. Opomněly téměř zcela posoudit otázku objektivní neschopnosti stěžovatelky zaplatit soudní poplatek. A i to, co posouzeno bylo, bylo posouzeno špatně. Obecné soudy zastávaly názor, že se stěžovatelka dostala do finanční krize z důvodu tzv. podnikatelského rizika, neboli způsobila si tíživou situaci sama.¹⁸⁶ V naprosté většině případů se podle mého názoru subjekty dostávají do finanční krize více či méně vlastní vinou, soudu však nepřísluší tuto otázku posuzovat. §138 odst. 1 o.s.ř. zakotvuje jako kritérium pro osvobození od soudních poplatků objektivní neschopnost účastníka řízení soudní poplatek zaplatit¹⁸⁷, přičemž samozřejmě dochází k posouzení celkových majetkových poměrů účastníka, ne však k posouzení toho, jak úspěšně či neúspěšně se svým majetkem subjekt nakládá. Není tedy relevantní, jak se stěžovatelka do finanční krize dostala, nýbrž fakt, že se v ní nachází a není schopná zaplatit soudní poplatek, protože na to prostě nemá. Vzhledem k výši soudního poplatku se to i dá pochopit, nejedná se o částku zanedbatelnou.

¹⁸² Zákon č. 99/1964 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 218/2011 Sb., §138, odst. 1.

¹⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 2. října 2008, sp. zn. II. ÚS 1619/08.

¹⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 2. října 2008, sp. zn. II. ÚS 1619/08.

¹⁸⁵ Tamtéž

¹⁸⁶ Tamtéž

¹⁸⁷ Zákon č. 99/1964 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 218/2011 Sb., §138.

Závěrem lze říci, že v tomto případě došlo zcela zřejmě k naprosté libovůli soudce při výkladu §138 ods. 1 o.s.ř., kterým došlo k porušení stěžovatelčina práva vlastnit majetek, práva na spravedlivý proces a ve spojení s tím také k porušení principu rovnosti a zákazu diskriminace zakotveném v čl. 3 odst. 1 LZPS a to tím, že soud bez jakéhokoliv právního důvodu odlišil subjekty podnikající a nepodnikající a subjektům podnikajícím odepřel právo na osvobození od soudních poplatků. Což je samozřejmě zcela protiústavní, což konstatoval i ÚS.¹⁸⁸

3.3.3 III. ÚS 1275/10 – Promlčení nemajetkové újmy¹⁸⁹

Stěžovatelé se ve své stížnosti proti rozhodnutím Vrchního soudu v Olomouci a Nejvyššího soudu domáhají ochrany principu rovnosti a zákazu diskriminace ve vztahu k jejich právu na spravedlivý proces, které bylo napadenými rozhodnutími údajně porušeno.¹⁹⁰ Celá situace započala před Krajským soudem v Ostravě, který stěžovatelům přiznal právo na náhradu nemajetkové újmy, vzniklé zásahem žalované (ČR) do osobnostních práv žalobců, k čemuž došlo jednáním příslušníka Policie ČR. Ten v rámci výkonu své profese zavinil dopravní nehodu, která měla za následek závažná zranění a smrt osoby, která byla rodinným příslušníkem stěžovatelů.¹⁹¹

Stěžovatelé se svého práva na náhradu nemajetkové újmy domáhali dále u Vrchního soudu v Olomouci, který jim však toto právo odepřel z důvodu jeho údajného promlčení, které namítala strana žalovaná (tedy ČR), neboť se stěžovatelé domáhali náhrady nemajetkové újmy více než 3 roky po smrtelné nehodě rodinného příslušníka. Stěžovatelé se tak obrátili dovoláním na Nejvyšší soud. Ten jejich dovolání zamítl, čímž jim byla opět odepřena náhrada nemajetkové újmy.¹⁹² Dovolací soud ve svém zamítacím ortelu poukázal na změnu své dosavadní judikatury. Na rozdíl od předchozí soudní praxe, která zastávala postoj takový, že právo na zadostiučinění v penězích při zásahu do osobnostních práv se nepromlčuje, se nynější postoj soudu změnil v názor opačný, tedy v promlčitelnost náhrady nemajetkové újmy v penězích. Nejvyšší soud přitom konstatoval, že se nejedná o svévolné jednání soudu, nýbrž o změnu postoje soudu z důvodu ochrany určité právem chráněné hodnoty.¹⁹³

Na ÚS tedy spočívá otázka posouzení dvou kolidujících principů. Na jedné straně zde stojí princip právní jistoty, předvídatelnosti soudního rozhodnutí, na straně druhé princip soudcovského dotváření práva. Princip právní jistoty byl změnou postoje Nejvyššího soudu u stěžovatelů jistě dotčen, otázkou je nakolik je tato změna ospravedlnitelná, na kolik se zakládá na rozumných důvodech.

¹⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 2. října 2008, sp. zn. II. ÚS 1619/08.

¹⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2010, sp. zn. III. ÚS 1275/10.

¹⁹⁰ Tamtéž

¹⁹¹ Tamtéž

¹⁹² Tamtéž

¹⁹³ Tamtéž

Pro změnu názoru soudu oproti jeho předchozí praxi je užíván pojem „*overruling*“.¹⁹⁴ ÚS ve vztahu k problematice „*overruling*“ odkazuje na řadu svých předchozích rozhodnutí, kde se k věci velmi konkrétně vyjadřuje. Z těchto rozhodnutí vyplývá velmi striktní postoj k problematice. ÚS v těchto rozhodnutích hovoří především o závaznosti svých vlastních rozhodnutí pro svou vlastní budoucí rozhodovací praxi.¹⁹⁵ ÚS toto pravidlo sám vyslovuje jako „*maximu vázanosti vlastními rozhodnutími, vydanými v téže věci bez změny skutkového základu*“^{d96}. Dle něj vychází tato maxima také z teze hovořící o závaznosti rozhodnutí ÚS pro všechny orgány i osoby. Pochopitelně z toho lze usuzovat na závaznost i pro samotný ÚS.¹⁹⁷

Analogicky ÚS aplikuje své teze i na rozhodování obecných soudů. A vyslovuje nutnost respektování a závaznosti předchozích rozhodnutí obecných soudů. Samozřejmě je pochopitelný určitý vývoj, obzvláště v oblasti osobnostních či sociálních práv, který je spojen s vývojem a změnami společenských hodnot, proto ÚS nepopírá nutnost vývoje i změny rozhodování soudů.¹⁹⁸ Je však nutno přitom dbát, aby nebyl narušen princip právní jistoty, či aby byl narušen co nejméně s co možná největším důrazem na ochranu základních lidských práv, konkrétně práva na spravedlivý proces.¹⁹⁹

Ke změně rozhodování soudů bych také ráda podotkla, že tato změna, ať už je motivována čímkoliv, je vždy nežádoucí, protože vždy zasáhne do principu předvídatelnosti soudního rozhodování a právní jistoty. ÚS klade důraz na zdrženlivost a opatrnost při těchto změnách, respektive konstatuje, že *overruling* je přípustný ve zcela výjimečných a nezbytých případech za předpokladu důkladného odůvodnění tohoto postupu. Dochází přitom k aplikaci principu proporcionality, tedy zvažování výhod a nevýhod z toho plynoucích, poměřování těchto výhod s intenzitou zásahu do principu právní jistoty. A tato odůvodnění musí být naprosto přesná a srozumitelná, vylučující jakoukoliv libovůli.²⁰⁰

Z výše zmíněných důvodů ÚS vyhověl předmětné části stížnosti a rozhodnutí Nejvyššího soudu zrušil.²⁰¹

¹⁹⁴ Tamtéž

¹⁹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 20. března 2007, sp. zn. Pl. ÚS 4/06.

¹⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2010, sp. zn. III. ÚS 1275/10, bod VI.

¹⁹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2010, sp. zn. III. ÚS 1275/10

¹⁹⁸ Tamtéž

¹⁹⁹ Tamtéž

²⁰⁰ Tamtéž

²⁰¹ Tamtéž

3.3.4 Pl. ÚS 5/12 – Slovenské důchody XVII²⁰²

Judikátů ÚS s populárním názvem Slovenské důchody je celá řada, tomu napovídá i římská číslice v názvu judikátu, který jsem vybrala na analýzu do své bakalářské práce. Mimo četnost judikátů v problematice Slovenských důchodů je třeba také poznamenat, že kauzy s populárními názvy Slovenské důchody jsou poměrně komplikované. Judikát Slovenské důchody XVII. je jakýmsi průlomem v dosud konstantní judikatuře ÚS v dané problematice a je třeba se na něj tudíž zaměřit v kontextu s předchozím rozhodováním ÚS v dané problematice a s okolnostmi toto rozhodování doprovázejícími.

Ve věci Pl. ÚS 5/12 posuzuje ÚS stížnost občana ČR, který od července roku 1964 do května roku 1993 pracoval jako strojuvůdce u společnosti Československé státní dráhy (ČSD).²⁰³ V letech 1964 – 1969 však stěžovatel pracoval pod organizační složkou ČSD se sídlem v Praze, od roku 1969 pak pod organizační složkou ČSD se sídlem v Bratislavě.²⁰⁴ Pro výpočet starobního důchodu stěžovatele užila Správa sociálního zabezpečení k tomu určenou smlouvu mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení č. 228/1993 Sb.²⁰⁵ Smlouva upravuje výplatu důchodů po rozpadu ČSFR tak, že důchody osob zaměstnaných před rozpadem ČSFR u zaměstnavatelů se sídlem v České republice vyplácí česká Správa sociálního zabezpečení, neboli osobám pracujícím u zaměstnavatele se sídlem v ČR náleží „český“ důchod.²⁰⁶ Naopak osobám pracujícím před rozpadem ČSFR u zaměstnavatele se sídlem na Slovensku vyplácí důchod Slovenská republika.²⁰⁷ Stěžovatel se domnívá, že však tímto došlo k jeho diskriminaci²⁰⁸, tedy porušení čl. 3 odst. 1²⁰⁹ ve spojení s čl. 30 LZPS²¹⁰, tedy s právem na hmotné zabezpečení ve stáří, neboť kdyby mu byl přiznán starobní důchod za celou dobu zaměstnání u ČSD českou Správou sociálního zabezpečení, starobní důchod mu přiznaný by činil více, než je výše skutečně přiznaného.²¹¹

Fakticky k tomu skutečně dochází. Vzhledem k odlišnému hospodářskému či ekonomickému vývoji rozdělených republik skutečně dochází k tomu, že občané ČR pobírají důchod ze SR (neboť jejich zaměstnavatel za trvání ČSFR sídlil na území SR), přičemž výše jejich

²⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12.

²⁰³ Tamtéž

²⁰⁴ Tamtéž

²⁰⁵ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 228/1993 Sb. ze dne 29. října 1992, o Smlouvě mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁶ Tamtéž

²⁰⁷ Tamtéž

²⁰⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12.

²⁰⁹ Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku ČR, vyhlášena v čísle 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, čl. 3 odst. 1.

²¹⁰ Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku ČR, vyhlášena v čísle 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, čl. 30.

²¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12.

starobního důchodu přiznaného na Slovensku je fakticky nižší než výše starobního důchodu, na který by tito občané měli nárok dle práva českého.²¹² ÚS se k této nešťastné situaci musel nějak postavit, o což se také ve své četné judikatuře s názvem Slovenské důchody pokouší. Z počátku není judikatura ve věci příliš konstantní, postupem času však ÚS přeci jen formuje svůj postoj k této problematice a nerovné zacházení v těchto případech konstatuje. Osobám takto diskriminovaným ÚS přiznává tzv. dorovnávací příspěvek, pouze však českým občanům s trvalým pobytem na území ČR.²¹³ Nejvyšší správní soud však s postojem ÚS nesouhlasí a přistoupením ČR a SR k Evropské unii se situace komplikuje.²¹⁴ V platnost vstupuje nařízení Rady (EHS) č. 1408/71 ze dne 14. 6. 1971, o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství.²¹⁵

Hybnou silou všech následujících událostí je NSS. Ten se s názory ÚS neztotožnil a konstатовanou diskriminaci v kauzách Slovenských důchodů nespatořoval. Nadto NSS konstatuje, že vyplácení „dorovnávacího příspěvku“ na základě státní příslušnosti naprosto odporuje zásadě volného pohybu osob prosazované právem EU zakazující odlišování osob na základě státní příslušnosti.²¹⁶ Tím poukazuje na rozpor judikatury ÚS s právem EU.

Celá situace vrcholí podáním předběžné otázky k Soudnímu dvoru EU učiněným NSS usnesením č.j. 3 Ads 130/2008 – 107 ze dne 23. 9. 2009.²¹⁷ Soudní dvůr EU ve věci Marie Landtová proti České správě sociálního zabezpečení konstatuje, že stanovení dorovnávacího příspěvku, který zavedl ÚS, neshledává diskriminačním, ovšem kritérium státní příslušnosti pro vznik nároku na dorovnávací příspěvek ano.²¹⁸ Ačkoliv se ÚS snažil předložit Soudnímu dvoru EU svou argumentaci, nebyla jeho snaha vyslyšena, neboť ÚS nebyl ve věci účastníkem řízení.²¹⁹ Soudní dvůr EU tak konstatoval rozpor judikatury ÚS s právem EU.²²⁰ ÚS se tak s celou situací

²¹² KŘEPELKA, Filip. „Českoslovenští“ důchodci v pasti práva Evropské unie. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2011, č. 2, s. 131.

²¹³ Tamtéž

²¹⁴ KŘEPELKA, Filip. „Českoslovenští“ důchodci v pasti práva Evropské unie. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2011, č. 2, s. 131

²¹⁵ nařízení Rady (EHS) č. 1408/71 ze dne 14. 6. 1971, o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství

²¹⁶ KŘEPELKA, Filip. „Českoslovenští“ důchodci v pasti práva Evropské unie. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2011, č. 2, s. 131

²¹⁷ Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) č. C – 399/09 ze dne 22. června 2011, *Marie Landtová proti České správě sociálního zabezpečení*

²¹⁸ Tamtéž

²¹⁹ KŘEPELKA, Filip. „Českoslovenští“ důchodci v pasti práva Evropské unie. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2011, č. 2, s. 131

²²⁰ Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) č. C – 399/09 ze dne 22. června 2011, *Marie Landtová proti České správě sociálního zabezpečení*

musel nějak vypořádat. Tím se dostáváme k judikátu Pl. ÚS 5/12 – Slovenské důchody XVII, který je prvním rozhodnutím ÚS po vydání stanoviska Soudního dvora EU.²²¹

Jak bylo již výše řečeno, stěžovatelem je občan ČR, který se domáhá před ÚS konstatování diskriminace v souvislosti s jeho nárokem na starobní důchod, který mu byl přiznán z části na Slovensku, tedy přiznán důchod nižší, než dle právní úpravy české.²²² ÚS se ocitl v nelehké situaci. Jednou z možností bylo přiklonit se na stranu NSS a Soudního dvora EU, druhou prosadit přese všechno svůj dosavadní názor a navázat tak na svou dosavadní judikaturu. ÚS zvolil možnost druhou, čímž se postavil proti rozhodnutí Soudního dvora EU. Není cílem mé práce posuzovat vztah vnitrostátního práva a práva EU, tudíž jen okrajově nastíním, jaký postoj ÚS zaujal. Stručně lze říci, že ÚS ve své argumentaci hovoří především o tom, že přistoupením k EU samozřejmě došlo k přistoupení ke komunitárnímu právu. To ovšem neznamená, že by právo EU bylo postaveno nad roveň práva vnitrostátního. Je nutno si uvědomit, že ÚS je institutem ochrany ústavnosti, tedy slouží především ve vztahu k občanům jako orgán ochrany základních lidských práv zakotvených v LZPS.²²³ ÚS nepopřel svou dosavadní tezi o potřebě eurokonformního výkladu, zdůraznil však, že takový výklad musí být nejen souladný s právem EU, ale také s právem ústavním.²²⁴ Dále ÚS konstatuje: „*Pokud domácí metodologie výkladu ústavního práva neumožňuje vyložit příslušnou normu souladně s evropským právem, je pouze na ústavodárci změnit ústavu. Tuto pravomoc může ovšem ústavodárce vykonávat jen za podmínky zachování podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy), jež nejsou v dispozici ústavodárce, protože pravomoc měnit tyto náležitosti nelze přenést ani smlouvou podle čl. 10a Ústavy.*“²²⁵ Ano, ČR je vázána závazky vyplývajícími z mezinárodního práva, tyto závazky však nemohou směřovat proti Ústavě ČR, či dokonce proti podstatným náležitostem demokratického právního státu.

Jako třetí větu na dortu pak ÚS konstatuje, že nařízení Rady se pro stanovení starobních důchodů ve věcech Slovenských důchodů vlastně vůbec nepoužije. Nařízení Rady se dle ÚS užije v případě úpravy výplaty důchodů mezi dvěma členskými státy. A to právě v případě Slovenských důchodů možné není. „*Dobu zaměstnání pro zaměstnavatele se sídlem na území dnešní Slovenské republiky v době existence společného československého státu přitom dle přesvědčení Ústavního soudu nelze zpětně považovat za dobu zaměstnání v cizině.*“²²⁶ Vzhledem k zakotvení kontinuity právních řádů po rozpadu federace, „*Území dnešní Slovenské republiky do 31. 12. 1992 jako z hlediska místa výkonu práce, tak sídla zaměstnavatele nelze pro účely sociálního zabezpečení pro české státní občany považovat za území cizího státu. Z*

²²¹ TRYZNA, Jan. Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 5/12. *Jurisprudence*, 2012, č. 3, s. 46.

²²² Nález Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12.

²²³ Nález Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12.

²²⁴ Tamtéž

²²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12, bod, bod VII.

²²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12, bod VII.

*uvedené maximy plyne, že vztahy sociálního zabezpečení a nároky z nich plynoucí v předmětné problematice neobsahují cizí prvek, jenž je podmínkou aplikace nařízení.*²²⁷

Otázkou pak ale zůstává, k čemu vlastně slouží příloha III. nařízení Rady, které je čl. 20 Smlouvy součástí, když právě ta měla zakotvit specifika situace ve věci Slovenských důchodů.²²⁸ ÚS vyřešil situaci po svém a radikálně se tak postavil proti Soudnímu dvoru EU, namísto toho, aby sám ve věci podal předběžnou otázku, ve které by své argumenty Soudnímu dvoru EU předestřel a docílil tak objektivnějšího posouzení ze strany EU.²²⁹

Situace je skutečně komplikovaná a zapeklitá. Pro účely mé práce je však stěžejní vztah mezi ÚS a NSS. NSS se zde odmítl názoru ÚS podřídít a neakceptoval tak závaznost rozhodnutí ÚS. A to je právě problematickou otázkou, nakolik je rozhodnutí ÚS pro NSS závazné v případě, kdy NSS považuje dané rozhodnutí za exces? Na jedné straně je respektování závaznosti rozhodnutí ÚS žádoucí, na straně druhé je třeba zvážit, do jaké míry. ÚS nemusí být vždy neomylný.

²²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12, bod VII.

²²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12 (odlišné stanovisko soudce Jiřího Nykodýma)

²²⁹ KŘEPELKA, Filip. "Českoslovenští" důchodci v pasti práva Evropské unie. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2011, č. 2, s. 131

ZÁVĚR

Vývoj institutu rovnosti a zákazu diskriminace související s vývojem společnosti je u nás úzce spjat s judikaturou ÚS. Neboť je to právě Ústavní soud, který svou rozhodovací činností tyto instituty interpretuje, dotváří či konkretizuje. A právě ve věci rovnosti a zákazu diskriminace je toto zapotřebí, neboť instituty samy o sobě jsou natolik obecné, že bez jejich konkretizace by byla jejich aplikace komplikovaná.

Judikaturu ÚS použitou v mé bakalářské práci jsem rozdělila na dvě skupiny. První je spojena s abstraktní kontrolou ústavnosti norem. Rozhodnutí spadající do této skupiny můžeme považovat za ta vůbec nejvýznamnější, neboť právě ta obsahují nejpodstatnější teze či názory ÚS, které nám umožňují chápat pojmy rovnosti a zákazu diskriminace v jejich dnešní podobě. Stěžejním v tomto je bezpochyby judikát Pl. ÚS 22/92, kterým jsem se zabývala na začátku praktické části své práce. Jeho významnost můžeme spatřovat především v již zmíněném vymezení relativnosti rovnosti. Právě pochopení relativnosti rovnosti otevřelo cestu veškeré následující judikatuře a tezí v ní zakotvených, neboť popřením absolutnosti rovnosti se otevřela cesta k interpretacím rovnosti a zákazu diskriminace jako nutnost konkretizace těchto příliš obecných pojmů.

V návaznosti na tento judikát vzniká v letech následujících obrovská řada významných judikátů, z nichž jen některé jsem si dovolila zmínit ve své práci, ve kterých ÚS vymezuje pojmy rovnosti a zákazu diskriminace prostřednictvím institutů akcesority rovnosti, testu proporcionality. Zakotvuje požadavek objektivnosti a rozumnosti důvodů rozlišování, svou představu podoby legitimního cíle rozlišování. ÚS se povětšinou svých tezí drží, neboli respektuje závaznost svých vlastních rozhodnutí, čím vznikl poměrně kompaktní celek, jehož výsledkem je vymezení principu rovnosti a zákazu diskriminace v tak konkrétní podobě, jak ji známe dnes. Tak by při respektování judikatury ÚS nemělo docházet v diskriminačních kauzách k excesům způsobeným neurčitostí právních pojmů. Ani to však nelze konstatovat bez výjimky, neboť konstantnost judikatury ÚS není stoprocentní.

Vymezení základních tezí je však pouze jedna stránka věci. Vedle toho pak stojí aplikace práva. Pro účely své práce jsem pod konkrétní kontrolu ústavnosti norem zařadila pouze stížnosti jednotlivců, neboť právě tato rozhodnutí jsou způsobitelná zodpovědět výzkumné otázky mé práce. Před vyčleněním rozhodnutí, která jsem do své práce zařadila, jsem prošla skutečně velké množství stížností. Ráda bych konstatovala, že mnou vybrané judikáty považuji za nejreprezentativnější. Zaměřila jsem se na rozhodnutí, která zřetelně nastíní základní chyby obecných soudů činěné v kauzách rovnosti a zákazu diskriminace.

První stížnost, týkající se diskriminace z důvodu věku při ukončení pracovního poměru poukazuje na zásadní chybu, která však nemusí konkrétně souviset s principem rovnosti a zákazu diskriminace. V případě II. ÚS 1609/08 došlo stručně řečeno k nedostatečnému provedení důkazů obecným soudem. To beze sporu souvisí s nesprávnou aplikací normy hmotného práva. Chyba je to samozřejmě zásadní, neboť kdo jiný než právě soudci jsou nejen schopni, ale i povinni aplikovat právo správně. Na druhou stranu, nikdo samozřejmě není neomylný a chyby se lze dopustit i bez vlastního zavinění. Ovšem problém má i druhou stránku. Faktem je, že právní předpisy u nás jsou tvořeny z většiny celou řadou „odborníků“, odborníkem z oblasti práva je z nich však málokdo. A tak zákonodárci dají dohromady „právní“ předpis, který pak soudci, jako osoby právně kvalifikované aplikují.

Ve skutečnosti pak dochází dle mého názoru k situacím, kdy soudci v zákonech právo hledají, aby ho mohli spravedlivě aplikovat, namísto toho, aby právo zakotvené řádně aplikovali. Kritizovat obecné soudy za nesprávnou interpretaci právních norem je samozřejmě na místě, cílem je totiž rozhodování prosto takovýchto omylů, měli bychom však také soustředit pozornost na to, s jakým materiálem (myšleno právní předpisy) tyto soudci musí pracovat a zda bychom se neměli zaměřit na to, aby naše právní předpisy vytvářely osoby právně kvalifikované.

Druhá stížnost zařazena do mé bakalářské práce se týká osvobození od soudního poplatku z hlediska kritéria rovnosti. Tento judikát je praktickou ukázkou toho, jak nebyly dodrženy základní teze vyslovené ÚS ve věcech rovnosti a diskriminace. Došlo zde k diskriminaci libovolným rozlišením subjektů podnikajících a nepodnikajících. Osobně shledávám tento prohrěšek za mnohem závažnější, než nesprávnou aplikaci ustanovení právních norem. Zde navíc došlo ke kombinaci obojího. Nejenže obecný soud nesprávně aplikoval právní normu, která sama zdůrazňovala, že osvobození od poplatku musí být prosto jakékoliv libovůle. Při aplikaci právní nomy navíc nerespektoval judikaturu ÚS v oblasti rovnosti a diskriminace, která prostost libovůle při činění rozdílů mezi subjekty zdůrazňuje tak často, že skutečně nelze tuto tezi přehlédnout. K otázce porušování závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu viz níže.

Judikátem s populárním názvem promlčení nemajetkové újmy jsem ve své práci chtěla poukázat na další významný problém vyvstávající při rozhodování obecných soudů. Jedná se o kolizi, která v praxi nastává mezi hodnotou soudcovského dotváření práva a hodnotou právní jistoty neboli předvídatelnosti. Vývoj společnosti nutně zapříčiňuje také vývoj práva, jehož je rozhodování soudů součástí. Dotváření práva soudci obecných soudů je tak jevem nutným a žádoucím. Toto dotváření však musí sledovat striktní zásady mimo jiné ÚS již dříve judikované. Situace, kterou se judikát zabývá, tedy situace, kdy obecný soud v analogické kauze otočí své rozhodnutí o 180 stupňů je naprosto nežádoucí. Jistěže ke změně názoru soudu dojít může a

dochází, tato změna však musí být opodstatněná. Není – li, princip právní jistoty je zcela narušen. A to narušuje jistotu jednotlivců v soudní ochranu jejich práv.

Je zjevné, že soudy jsou v dnešní době skutečně vytížené. To však dle mého názoru není výsledek toho, že by se jednotlivci s jistotou obraceli na soudy, aby se domohli svých práv. Naopak se domnívám, že soudy řeší často naprosto nepochopitelné případy, které vyústí v nepochopitelná rozhodnutí. To je ale podle mě právě výsledek neustálenosti soudních rozhodnutí, která vyvolává v jednotlivcích pocit, že nic není nemožné, když si najmeme dobrého právníka. Naopak lidé, kteří si dobrého právníka z finančních důvodů dovolit nemohou, se na soud raději neobracejí, přestože skutečně byla jejich práva narušena, neboť jistota, že se svých práv domohou, chybí a hrozba prohraného sporu a platby soudních výloh odradí.

A nakonec kauza Slovenských důchodů. Tato problematika by sama rozsahově pokryla diplomovou práci, proto jsem do ní zabrousila skutečně jen povrchově. Tím podstatným, co však je třeba zdůraznit v mé bakalářské práci, je problém nerespektování judikatury ÚS. V kauze Slovenských důchodů je nepřehlédnutelný, v ostatních judikátech ÚS ve věci rovnosti a zákazu diskriminace opravdu velice častý. Problém nerespektování závaznosti rozhodnutí ÚS samozřejmě souvisí s narušením právní jistoty hodnocené v předchozích odstavcích.

Postavení ÚS je specifické. Nejedná se o orgán řazený do struktury soudních orgánů u nás. Jeho cílem je jak známo ochrana ústavnosti a z tohoto jeho postavení plyne také význam jeho rozhodnutí. Judikatura ÚS je pro soudy obecné závazná, a pokud tento fakt obecné soudy nerespektují, není zkrátka co dodat. Dle mého názoru je tento problém opravdu nejzávažnější a v kauze Slovenských důchodů až šokující. NSS zbrojí proti ÚS, Vláda ČR ho v tom podporuje. Nepochopitelné. Jistěže vstup ČR do EU situaci značně komplikuje a otázka závaznosti rozhodnutí vnitrostátních vzhledem k těm komunitárním je nedořešená, to však je již jiné téma. Na druhou stranu nelze kritizovat pouze obecné soudy. I ÚS totiž chybí, a pokud požadujeme po obecných soudech, aby respektovaly rozhodovací činnost orgánu ochrany ústavnosti, je nutné, aby tento orgán rozhodoval konstantně. V tomto i ÚS má určité mezery.

Výše jsem zhodnotila východiska mé analýzy judikátů ÚS a zdůraznila chyby, které obecné soudy při své rozhodovací činnosti činí, čímž samy porušují princip rovnosti a zákazu diskriminace. Odpověď na mou výzkumnou otázku, co by měly obecné soudy při své rozhodovací činnosti dělat, aby tyto principy porušovány nebyly, je jednoduchá. Těchto chyb se vyvarovat. Nerozhodovat libovolně, řádně interpretovat právní normy a respektovat jak svá předchozí rozhodnutí, tak především rozhodnutí Ústavního soudu.

Seznam použitých zdrojů

PRÁVNÍ PŘEDPISY:

- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava, ve znění pozdějších předpisů
- Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku ČR, vyhlášena v čísle 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 578/1991 Sb., o státním rozpočtu federace na rok 1992 a o změně daňových a některých dalších zákonů
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění zákona č. 420/2002 Sb.
- Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění zákona č. 152/2007 Sb.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 112/2006 Sb., č. 135/2006 Sb., 264/2006 Sb. a č. 308/2006 Sb.
- Zákon č. 99/1964 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 218/2011 Sb.
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
- Protokol č. 12 Úmluvy o lidských právech a základních svobodách podepsaný v Římě 4. 11. 2000
- Konsolidovaná znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o založení Evropského společenství. Úř. věst. C 321 E, 29. prosince 2006.
- Směrnice Rady EU 2004/113/ES ze dne 13. prosince 2004, kterou se zavádí zásada rovného zacházení s muži a ženami v přístupu ke zboží a službám a jejich poskytování. Úř. věst. L 373, 21. prosince 2004.
- Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
- Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 465/1990 Sb., o sjednání Úmluvy o diskriminaci (zaměstnání a povolání) (č. 111) a Úmluvy o ochraně pracovníků před ionisujícím zářením (č. 115)

- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 228/1993 Sb. ze dne 29. října 1992, o Smlouvě mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.
- nařízení Rady (EHS) č. 1408/71 ze dne 14. 6. 1971, o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství

JUDIKATURA:

- nález Ústavního soudu ze dne 7. června 1995, sp. zn. Pl. ÚS 4/95
- nález Ústavního soudu ze dne 19. února 2003, sp. zn. Pl. ÚS 12/02
- nález Ústavního soudu ze dne 25. června 2002, sp. zn. Pl. ÚS. 36/01
- nález Ústavního soudu ze dne 24. října 2000, sp. zn. I. ÚS 305/2000
- nález Ústavního soudu ze dne 31. října 2001, sp. zn. Pl. ÚS 15/01
- nález Ústavního soudu ze dne 24. září 1998, sp. zn. III. ÚS 139/98
- nález Ústavního soudu ČSFR ze dne 8. 10. 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92
- nález Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02
- nález Ústavního soudu ze dne 7. června 1995, spis. zn. Pl. ÚS 4/95
- nález Ústavního soudu ČR ze dne 6. června 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04
- nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2006, sp. zn. II. ÚS 1609/08.
- nález Ústavního soudu ze dne 2. října 2008, sp. zn. II. ÚS 1619/08
- nález Ústavního soudu ze dne 22. prosince 2010, sp. zn. III. ÚS 1275/10.
- nález Ústavního soudu ze dne 20. března 2007, sp. zn. Pl. ÚS 4/06.
- nález Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12
- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci stížnosti č. 55762/00 a 55974/00, ze dne 13. prosince 2005, *D.H. a další proti České republice*
- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci stížnosti č. 65731/01 a 65900/01, ze dne 6. července 2005, *Stec a další proti Spojenému království*
- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci stížnosti č. 6268/08, ze dne 17. února 2011, *Andrle proti České republice*
- Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) č. C – 399/09 ze dne 22. června 2011, *Marie Landtová proti České správě sociálního zabezpečení*

MONOGRAFIE:

- BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KUHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C. H. Beck, 2007. 471 s.
- FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. Praha: Multikulturální centrum Praha, 2007. 209 s.
- BOUČKOVÁ, Pavla a kol. *Antidiskriminační zákon*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 405 s.
- KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1660 s.
- KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 1019 s.
- FILIP, Jan, HOLLANDER, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Zákon o ústavním soudu*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 896 s.

ODBORNÉ ČLÁNKY:

- KOSAŘ, David. Kolize základních práv v judikatuře Ústavního soudu ČR. *Jurisprudence*, 2008, č. 1.
- KŘEPELKA, Filip. "Českoslovenští" důchodci v pasti práva Evropské unie. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2011, č. 2, s. 131.
- TRYZNA, Jan. Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl. ÚS 5/12. *Jurisprudence*, 2012, č. 3, s. 46.

Abstrakt

Název mé bakalářské práce „Rovnost a diskriminace v judikatuře Ústavního soudu“ poměrně konkrétně vymezuje, čím se ve své práci zabývám. Principy rovnosti a zákazu diskriminace jsou řazeny mezi základní lidská práva a svobody uznávaná řadou vnitrostátních i mezinárodních dokumentů o lidských právech. Osobně je považuji za jedny z vůbec nejvýznamnějších lidských práv či svobod, neboť jsou často velmi úzce propojeny s jinými lidskými právy a svobodami a jejich ochranou.

V první části své práce se zaměřuji na obecné vymezení pojmů rovnost a diskriminace a dělení vytvořené v právní teorii. Tato část práce je významná pro srozumitelnost následujícího textu. V druhé části práce přecházím k zakotvení těchto institutů v právních předpisech, a to jak mezinárodních, komunitárních, tak vnitrostátních. Třetí, stěžejní část práce sestává z vybrané judikatury Ústavního soudu a její analýzy.

Cílem mé práce je vytyčit základní teze a principy Ústavního soudu v problematice rovnosti a diskriminace, zhodnotit na základě analýzy judikatury, v čem obecné soudy dělají při své činnosti chyby, kterými k porušování principu rovnosti a zákazu diskriminace dochází a jak by soudy měly postupovat, aby k těmto pochybením nedocházelo.

Abstract

The name of my bachelor thesis „Equality and Discrimination in the Case-Law of the Czech Constitutional Court“ determines pretty clearly what my thesis is about. Principles of equality and prohibition of discrimination are included in fundamental human rights and freedoms and recognized by several national and international documents about human rights. Personally, I consider them as ones of the most important human rights or freedoms because they are often closely connected with other human rights and freedoms and their protection.

In the first part of my thesis I address the basic definition of equality and discrimination and the division established in legal theory. This part of the thesis is important for understanding the following text. In the second part of the thesis I proceed to inclusion of these principles in legal regulations such as international, community and national. Third and main part of the thesis consists of chosen case-law of Constitutional court and its analysis.

The purpose of my thesis is determinativ of basic theses and principles of Constitutional court in question of equality and discrimination and evaluate upon analysis of the case law wherein common courts during their performance make mistakes which lead to breach of principle of equality and prohibition of discrimination and how the courts should proceed in order to stop the law-breaking.

Klíčová slova

Rovnost, rovnost formální, rovnost materiální, diskriminace, přímá diskriminace, nepřímá diskriminace, pozitivní diskriminace, Listina základních práv a svobod, antidiskriminační zákon, Ústavní soud, judikatura Ústavního soudu.

Key words

Equality, formal equality, material equality, discrimination, direct discrimination, indirect discrimination, affirmative action, Charter of Fundamental Rights and Freedoms, antidiscrimination act, Constitutional court, case – law of the constitutional court.